

LEŻEĆ (1601) *vb impf*

leżeć (1600), **leżyc** (1); leżeć : leżyc *Calag* (3 : 1).

le- (1598), le- (3).

Pierwsze e jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie); -éć (8), -eć (4); -éć BiałKat, Strum (2), KochJez, PudłFr (2), SiebRozmyśl; -eć OrzJan, SarnStat, GosłCast; -éć : -eć KochFr (1 : 1).

inf leżeć (139), leżyc (1). ◇ praes 1 sg leżę (50) [w tym: -e (2)]. ◇ 2 sg leżysz (42). ◇ 3 sg leży (584). ◇ 1 pl leżymy (4), leż(e)my (1); -ymy: -(e)my RejPos (4 : 1). ◇ 2 pl leżycie (3). ◇ 3 pl leżą (167) [w tym: -a (1)]. ◇ praet 1 sg m leżałem, -m leżał (9). ◇ 2 sg m leżałeś, -ś leżał (7). ◇ 3 sg m leżał (163). f leżała (33). n leżało (49). ◇ 1 pl m pers leżelismy, -smy leżeli (3); -smy (2) BielKron, BudBib; -(s)my (1). ◇ 3 pl m pers leżeli (62). m an leżały [żórawie] (1). subst leżały (19), leżeli [ulice i rynek] (1) BielKron. ◇ fut 1 sg m będę leżał (1). ◇ 2 sg m leżać będziesz (6). f będziesz leżała (1). ◇ 3 sg m będzie leżał (8), leżać będzie (4); będzie leżał FalZioł, Leop, BielKron (2), RejPos, Strum, KochPhaen; leżać będzie PatKaz II, PatKaz III, CzechRozm; będzie leżał : leżać będzie BibRadz (1 : 1). f będzie leżała (3). n leżać będzie (3) PatKaz II, GliczKsięż, LatHar, będzie leżało (3) RejKup, BielKron (2). ◇ 3 pl m pers będą leżać (4) Leop, BibRadz (2), GrzegŚm, leżać będą (1) BudBib. subst będą leżać (4), leżać będą (3), będą leżały (1) UstPraw; będą leżać BibRadz (2); leżać będą BiałKat, WujNT; będą leżać : leżać będą RejAp (2 : 1). ◇ imp 2 sg leż (9) BielKom, BibRadz (2), OrzQuin, RejZwierc (2), BudBib, SkarŻyw, WisznTr, leży (3) RejKup h3v, n2, MWilkHist B4v. ◇ 3 sg niech, niechaj, niechże, niechajże leży (7). ◇ 1 pl leżmy (1). ◇ 2 pl leżcie (1). ◇ 3 pl niech leżą (1). ◇ con 1 sg f bych leżała (1) BielKron, bym leżała (1) GórnTroas. ◇ 2 sg m byś leżał (5). ◇ 3 sg m by leżał (26). f leżałyby, by leżała (8). n by leżało (13). ◇ 1 pl m pers byśmy leżeli Mącz (2). ◇ 3 pl m pers by leżeli (9). subst leżałyby, by leżały (13). ◇ praet 1 sg m bych był leżał (2) HistRzym, RejZwierc, bym był leżał (1) WerGośc. ◇ 3 sg n by było leżało (1). ◇ 2 pl m pers byście byli leżeli (1). ◇ impers praet leżano (2). ◇ part praes act leżąc (112), leżąc (2); -ąc : -ać RejKup (3 : 1), SkarŻyw (13 : 1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. Spoczywać siłą bezwładu, w bezruchu większą powierzchnią na czymś; iacere Calag, Cn (935) :

Zwrot: »na ziemi leżyć« (1): Auff der Erden ligen. Ná Ziemi leżyć. Iacere in terra. Calag 35b.

a. O ludziach i zwierzętach; najczęściej dla snu i odpoczynku lub z powodu utraty sił; niekiedy także o pozycji półsiedzącej; iacere Mącz, PolAnt, Modrz, Calag, Vulg, JanStat, Cn; cubare, decumbere Mącz, Calep, Vulg, Cn; decubare Mącz, Calep, Cn; quiescere Mącz, Calag; accubare, recubare, recumbere Mącz, Cn; incubare, supercubare Calep, Cn; decumbere Vulg; esse PolAnt; superdormire, superiacere Calep; discubare, dormire, incumbere Cn (740) : Lew gdy przyśzedł ku ftárości/ [...] Vdziławłszy się niemocnym/ Leżał zawnždy w pielefzu fwym BierEz K3v; OpecŻyw 19, 20, 21, 101v; PatKaz II 57v; TarDuch A8v; natychmiałt pani fiedzieć ma na takawem [!] ftolczu: ktoriby był potemu íprawiony, To ieft aby fie na nim wznak trochę z głową nakłoniła: á nie prawie leżała FalZioł V 20a, IV 14a, V 69; BielŻyw 77, 159; ZapMaz V S 2/332; RejKup f4, f4v, f5v, f7, h3v, Ov, ee7; MurzHist L3; Vsiadło tedy mężów wliczbę iakoby pięć tysięcy/ A wzięwłszy chleby Iefus i podziękowáwłszy/ rozdał vcznium/ a vczniowie tym ktorzy (*marg*) leżeli (–) siedzieli [*discumbentibus*] i także i ryb ile chcieli. MurzNT Ioann 6/11, Mar 5/41; GroicPorz hh3v; KrowObr 49; Co mowili iż zhárdzyał/ á on leżeć

muśi/ Ano go ícijátiká z dycháwicą duśi. *RejWiz* 93, 83v; *Leop Iudic* 19/27, *Mar* 5/40; *RejFig* Bb2v, Bb8, Cc4, Dd7v [2 r.]; *RejZwierz* 46v; Auguśtin śwíęty powieda/ iż tá Archá byłą według proporcyiey ciała człowieczego/ ktore leżąc ieft dzieścić kroc dłuższe niż wyższe/ á sześć kroc dłuższe niż szersze. *BibRadz* I 4b marg; *BielKron* 38, 140, 393v, 400, 428v; *Delitescunt* in virgultis atque graminibus, Leżą w chrościech álbo w trawiech. *Mącz* 185a, 70a, c [2 r.]; A ciała ich będą leżeć po vlicach miáftá wielkiego *RejAp* 91v, 92v, Dd2v; iáko ieden leżąc ná trawie/ gdy przy nim drudzy szymowali/ íkakáli/ chodzili zápáfy/ powiedział: gdzież też to było iedno Ricerśkie ćwiczenie/ ták leżeć/ iáko ia teraz. *Górndworz* Sv, S8; *HistRzym* 17v, 22v; *RejPos* 84v, 123, 255; Záda sobie chorobę/ leży do nieźporu. *BielSat* Dv; Niechciał tego miły Bog ábych ia był ieźcze v bárwirá álbo v Doktorá leżał *RejZwierz* 152, 22v, 91v, 113v, 134v; Y vyrzał áno študnia ná polu/ przy ktorey leżały trzy štádá drobu [*ibi tres greges ovium cubantes iuxta illum*] *BudBib Gen* 29/2; á oto niewiáfta záložnicá iego leżała v drzwi [*ceciderat ad ostium*] domowych/ á ręce ie y ná Progu. *BudBib Iudic* 19/27, *Is* 14/18; Zbieżeli się w tem czáśie domownicy y śáśiedzi wśytcy/ oględownáli onego ránnego/ á on iuż leżąc kona [*vulneratus ille iacens et moribundus spectatur*]. *ModrzBaz* 31; *KochPs* 15; *SkarŻyw* 75, 173, 480; *StryjKron* 120, 255, 305, 537; *WerGość* 251; *KochPieś* 32; Zá czym nie tylko leżeć/ ále mi ípác przýśzło: Widząc/ ná iákim wlośku íczęście mé záwiśło *PudłFr* 64; Ono leży w nędznym y plugáwym żłobie/ Syn miły y rowny, wieczny Boże, tobie *ArtKanc* B20, B2v, C3v, F3; *BielRozm* 25; *KochProp* 11; *Calep* 14a, 274a [2 r.], 292b [2 r.], 524a, 960b, 1025a; *Górntroas* 15; *KochAp* 12; y weźli tám gdzie dzieweczka leżała [*ubi puella erat iacens*]. *WujNT Mar* 5/40; *WysKaz* 44; *SiebRozmyśl* F; *KmitaSpit* Cv, C5v; *KlonWor* 43.

leżeć na czym (58): Krol Filip acźkolwiek był barzo ranion/ a wśakże nie natychmiáft vmarł ale tak leżał na drodze napoły vmarły. *HistAl* B4; *RejWiz* 108v, 110; *Leop* 1.Reg 31/8, 3.Reg 13/24, 25, 28; *BielKron* 112, 447; *Górndworz* Sv; vcźynił ie y kichawkę po tym kichlá/ ták że tá láfá ná kthorey leżała zátrzęślá íe *HistRzym* 17; *RejPos* 19v; *RejZwierz* 39v, 167v, 199v, 231; *WerGość* 245; Ná goley słomie leżał/ bo pościeli ínfzey nie miał *ArtKanc* B15v; Incubo – Lieze na czym; wśparłem íe. *Calep* 524a; *WujNT Apoc* 11/8. Cf »na deszce leżeć«, »leżeć na łóžku«, »na piecu leżeć«, »na progu leżeć«, »leżeć na rączkach«, »na śmiertelnej pościeli leżeć«, »na wierchu leżeć«, »leżeć na ziemi, na wierzchu ziemi«.

leżeć w czym [= z powodu czego] (14): Záchwycenie ieft Páráliż wnętrzny/ w którym człowiek zá martwé leży *SienLek* T2v; Lepieyby pániey młodey/ w ten czas być bes gości. Niżli leżeć śtrapiona/ w tákiey niewczelności. *BielSat* D2v [*idem*] *BielRozm* 27. Cf »leżeć w boleści«, »leżeć w chorobie«, »leżeć we mdłości«, »leżeć (jakoby) w połogu«, »w sześci niedzielach leżeć«.

leżeć na co [= z powodu czego] (1): á tám leżałem zá martwe ná rázy thłuczone/ dwa dni bez pićia y iedzenia. *BielKron* 458.

W połączeniu z przydawką orzekającą (48): *OpecŻyw* 51v; *SeklWyzn* G; *RejKup* o3v; Temu nie rozumiejąc/ wśyfcy ludzye głupi/ Iż támo potępyeni/ leżą zmárłych trupi. *BielKom* B6v; *Leop Dan* 10/9; *BibRadz Mar* 7/30; *BielKron* 308; Pánie śługá moy leży v mnie w domu páráliżem záráżony *RejPos* 45; *BielSat* D2v; *RejZwierz* 169v, 231; *BudBib Bar* 2/22 [25]; bo związány wznák leżeć muśiał *SkarŻyw* 47, 356, 441, 473; *BielRozm* 27; *KochProp* 9; *Górntroas* 50; *WujNT Matth* 8/6; *GoślCast*

16, 21. Cf »leżeć chorobą złożony«, »leżeć niemocen«, »leżeć ranny«, »umarły leżeć«, »leżeć obalony«, »pobity leżeć«, »nie pogrzebiony leżeć«, »leżeć na poły żywy«, »leżeć porażony«, »powity leżeć«, »zdechły leżeć«.

W połączeniach szeregowych (7): *RejWiz* 6v; *Leop Iudic* 5/27; Bo mu fie chce ożrzeć/ opić/ prożnować/ roziewiwiły gębę iáko woł leżeć *RejZwierc* 113v; y puścił [*Mojżesz*] ie [*pluskwy*] po wŹytkim kroleŹstwie ná ludzie y bydło: ktore im wytchnąć niedáły/ iŹ ani Źiedzieć/ áni leżeć/ ani ípác niemogli/ ták ie bárzo káły y męczyły. *SkarŻyw* 480; *ActReg* 132; *Calep* 461b; *KlonWor* 33.

W przeciwstawieniach: »leżeć ... usta(wa)ć (4), pracować (2), silić się (2), ozdrowieć, patrzeć chorego, podskakiwać, przechadzać się, robić, być żywy« [*w tym: nie pracować ani robić (1)*] (13): *BierEz* R2; Czyálo leży duch fię íyły *RejKup* h2v, c4, p3; Iż tu leży nie ieden co wczorá był żywy. *RejWiz* 85, 138; Iákaś cięŹzka złoŹć dźierży fię go/ á iáko leży iuż więcey nie wŹtanie [*et qui accubuit non addet ut surgeť*]. *BibRadz Ps* 40/9; *BielKron* 168; Qui meliusculus esse coepit adicere debet exercitationem, Który fie poczał lepiej mieć ná zdrowiu/ nie ma leżeć ma fie przechadzać. *Mqcz* 214c; po tákim pićiu/ leżeć kazáli/ á zá pierwszym ruŹeniem wŹtawác niedáli *SienLek* 38v, 37v; *SarnStat* 769; *GosťCast* 23.

W porównaniach (25): *PatKaz II* 40; Otoż obac iego íkarby Liezy wznak iako niehardy. DeŹczka to wŹŹyŹtka oŹzyadłoŹć *RejKup* c6v; Acż żadnego nie wiodę w tákie niedbáłoŹci/ Aby leżał ná Źtońcu/ iáko pies we mdłoŹci *RejWiz* 193v; *RejZwierz* 46; *RejZwierc* 113v; Trupy iáko gnoy po polu leżą/ iáko trawá zá kofarzem/ á nie máłż tego ktoby ie pogrzebał. *SkarKazSej* 706a. Cf »leżeć jako chory«, »jako umarły leżeć«, »leżeć jako bydło«, »leżeć jako drewno«, »leżeć jako na gnoju«, »leżeć jakoby w gorączce«, »jako pies pod jatkami leżeć«, »leżeć jakoby w połogu«, »leżeć jako porażony«, »leżeć jako snopie«, »jako zapomniały leżeć«.

W charakterystycznych połączeniach: ciało (zabitego) leży(-q) (11), dziecię (dzieciátko) (2), koŹci (3), stado, trup (9); leżeć w chlewie, w chroŹciech, u doktora, na (przy) drodze (5), na drwiech, pod drzewem, w jaŹłkach (3), w pieleszu, na poduszkach, po polu (poŹród pola) (2), na gołe (nędznej) Źłomie (2), na Źtońcu (pod Źtońcem) (2), około stadka, w (grube) stajni (4), na (w) trawie (4), miedzy trupy, na ulicy (po ulicach) (5); leżeć w biegunce, ciepło, dawno, długo (4), o głodzie, marnie, w niewczesnoŹci (2), w paraliżu (paraliżem zarażony) (2), krom polepszenia, bez pomocy, powietrzem ruszony, na razy tłuszone, rozsiekany (2), sam jeden, smętny, strapiony (2), struchlały, upity, wyrzucony, wyschły (2), zabity, zmordowany, związany; leżeć czekając, jęcząc, nie ruszając się, stękając, umierając; leżeć obżarwszy się, opiwszy się (popiwszy się) (2), wzwaliwszy się; leżąc gnić, konać; leżeć a płaćać, leżąc płaćać.

Przysłowie: *RejRozpr* K2; *RejPos* 239v; Wilk powiedáią iż nie tyie leżąc *RejZwierc* 221.

Frazy: »chory leży; leżeć w chorobie, cierpiąc chorobę, chorym, choro, jako chory, chorobą złożony« [*szyk zmienny*] (1; 3 : 1 : 1 : 1 : 1 : 1): *FalZioł* V 10; Skánderbeg mu wŹkazał iżby Źłufzniey leżał miedzy bábami w Źszytalu iáko chory/ niŹli w woŹyce. *BielKron* 253; *ReszList* 166; *KochAp* 5; Vzdrawiá w Sobotę onego/ ktory leżał v owczye íadzáwki/ od trzydźieŹci óŹmi lat chorobą złożony. *WujNT przedm* 35; iż iáko leżał w chorobie [*iacebat in ipsa infirmitate JanStat* 480]/ do tego czaŹu nie ozdrowiał. *SarnStat* 769; *GosťCast* 43, 59; poniewáłż chorym leżał *ZapKoŹcier* 1597/78v.

»niemocny leży; niemocen, będąc niemocny, niemocnym leżeć; rozniemogłszy się leżeć; leżąc nie moc« [szyk zmienny] (5; 3 : 1 : 1; 1; 1): A dla tego wielmi mnogo tam niemotnych leżało na brzegoch czekałtż wzruśfienią oney wody. *OpecŻyw* 58v; miłośnik iego Lazárz niemocen leży. *OpecŻyw* 66v; *FalZioł* V 13v [2 r.]; *MetrKor* 59/75; *KrowObr* 201; *SienLek* 21, 22v; *RejPos* 243; Iż muśielifcie wy nie fłyhć o oney liśce co rozniemogłszy fie leżała w gorący dzień pod drzewem ná zieloney trawie *RejZwierc* 39v; á przedfię także go boli iáko onego co ná prośłym lipowym łóśzku także leżąc nie może. *RejZwierc* 105; *WujNT Ioann* 5/3.

»leży ranny, zraniony człowiek; leżeć ranny, w ranach« [szyk zmienny] (3 : 1; 1 : 1): *BielKron* 446; *SienLek* 147v; *RejPos* 210 [2 r.]; Pomniłz gdyś w oney bitwie leżał między trupy/ Ránny á inśzy biorą z nieprzyacioł łupy. *PaprPan* Bv; tak iż trupow y ránnych pełne owy polá rowne zá Wilią z obudwu łtron leżały *StryjKron* 487.

»umarły leży; (na poły) za martwe, za martwego, (na poły) (ob)umarły, (na poły) martwy, jako umarły, jako martwy, by zmarły leżeć« [w tym: umarły leżał umarły (1)] = *iacere semivivum* *HistAl* [szyk zmienny] (2; 9 : 4 : 5 : 4 : 1 : 1 : 1): A rzekłfy to/ na tym mieřtzu na ziemię padła/ ij omdłáwřfy od filné⁸⁰ řmutku/ wielmi długo za mártwé na ziemi leżała. *OpecŻyw* 110v, 110v; Iezu ktorys řtrożą dla boiazni przelęknioną iáko vmárle leżeć vczynił. f. n. *TarDuch* C7v; *RejKup* 15; *HistAl* B4, F8v; *BielKom* C8, F8; A gdy odiechał/ podkál go Lew ná drodze/ y vduřł go/ y leżało ná drodze ciało iego martwe [*Et erat cadaver eius proiectum in itinere*] *Leop* 3.Reg 13/24, 3.Reg 13/25; Noe [...] vczynił wielkie gody ná ktorych fie řam vpił y vřnął/ iáko martwy leżał bez zákrycia nieucźćiwie. *BielKron* 6, 84, 92, 303, 458 [2 r.]; *SienLek* T2v; *HistRzym* 73v, 92v; *RejZwierc* 155v; Y wřzedł do niey/ áno Syřerá leżał martwy [*ceciderat mortuus*]/ á gwozdz był włkroni iego. *BudBib Iudic* 4/22; y tak go řrodze zbił ná ćiele/ iřz zá martwego kilá dni leżał *SkarŻyw* 56; gdy kazano ođřtápić Czárnokřięźnikowi: vmárły leżał vmárły/ y iáko drewno *SkarŻyw* 600, 107; *MWilKHist* D; *StryjKron* 6.

Zwroty: »leżeć w bárłogu« (3): Leży cáły dzyeń w bárłogu/ Ni do ludzi ni ku Bogu *BielKom* E8; *RejWiz* 30v, 54.

»leżeć we błocie« (1): Rořkofz leżeć we błocie á tłuc fie po káćiech/ Taczáiąc fie po řciánach by řzkápy w chomáćiech. *RejWiz* 30v.

»na bok [który] leżeć« (2): DObre znamiona wniemoczach: kiedy na bok na prawy albo na lewy niemoczny leży *FalZioł* V 13v; *SienLek* 21.

»leżeć w boleřci« (1): A gdy tak leżał w oney wielkié boleřci/ przyjďdzie k nie^{mv} dáwny iego towarzřř Zádołć *ForCnR* D3.

»na brzuch leżeć« (1): Więć gwřźdze á nábrzuch leży A řzkápá do domu bieży *RejRozpr* H2.

»leżeć jako byďło, by řwina, jako dziki wieprz« [szyk zmienny] (2 : 1 : 1): Iáko iny dziki wieprz tak leży w bárłogu/ Iuż ni ludzyom ni řobie nie godzyen ni Bogu. *RejWiz* 30v, 54; *Somno vinoque soluti*, Leżąc yáko byďło popiřłszy fie. *Mącz* 400c; *StryjKron* 537.

»cicho leżeć« (1): *Deliteo, occultor, lateo* – Czicho keze [./], vliegám. *Calep* 302a.

»w cieniu, pod cieniem leżeć« = *quiescere in umbra* *Calag* [szyk zmienny] (3 : 1): *BielŻyw* 77; *RejZwierc* 113; niema fię náźbyt w rořkofřnych řzátách kocháć/ ále ma przywykác woiennemu

vbiorowi y pancerzowi: nie zǎwždy w ćieniu leżeć [*non in umbris semper delitescendum*]/ ále słońcem á mrozem łkorę fwoię ma hártować *ModrzBaz* 109v; *Calag* 401b.

»na deszce leżeć« (1): Potym po máley chwili ná defzce iuż leży/ Iuż co fie mu kłaniało precz od niego bieży. *RejWiz* 53.

»leżeć jako drewno« (4): *RejKup* c6v, h4; Ze leżyfz iáko drewno/ y wonia nie cudna Zálátuie od ciebie/ y twarz bárzo brudna. *RejWiz* 84; *SkarŻyw* 600.

»leżeć bez dusze« (1): Padł iey v nog/ łzczed/ y vmárł: Walał fie przed iey nogámi/ y leżał bez dułfe [*iacebat exanimis*] y mizerny á bydny. *Leop Iudic* 5/27.

»leżeć w gnoju, jako na gnoju« (1 : 1): Stołvią też tv łłowa S. Ioba/ ktory leżącz wgnoiw żywy mowił/ do braciei żywei *SeklWyzn* Gv; *BibRadz Ier* 16/4.

»leżeć (jakoby) w gorączce« = *decumbere febricitantem, febribus vexatum iacere Vulg* (3): *FalZioł* IV 17b; Y tráfiło fie że óciec Publiuřzow leżał w gorączce y w biegunce. *WujNT Act* 28/8, *Mar* 1/30.

»w kąpieli leżeć [od czego]« = *być bardzo mokrym* (1): Sudore fluero, Poćyc fie áż ná dół pot łpada/ álbo w kąpieli leżeć od potu. *Mącz* 132a.

»leżeć w kolebce« [*szyk zmienny*] (2): Dzis zás nye ták/ yełłcze dzyecyę w kolebce leżeć będzie/ ocyec gdi mu fie gołcye tráfią/ onego ná picye zápráwi/ bo mu pomagác mułi. *GliczKsiąż* D8, K2v.

»leżeć na, w łóż((y)k)u (*a. w łóżnicy*)« = *in grabato iacere PolAnt, Vulg; esse in accubitu PolAnt; in lecto iacere Vulg* [*szyk zmienny*] (14 : 2): botz buog łtál fie vbogim łpolu łwami/ nieleżytz w rołkółfy anij w iálne łóżnicy/ ale na ziemi kamienné/ włtayni łmierdzące *OpecŻyw* 16, 19; wyżáwłzy toż ziele z oneyże wody/ obkładać nogi á leżeć tak na łóžu godzinę albo trzy/ czynić to po cztyrzy dni/ á będzie zdrow. *FalZioł* V 94; *MetrKor* 59/75; *BibRadz Cant* 1/11, *Mar* 7/30; *BielKron* 62v, 74; *RejZwierc* 105 [2 r.]; *BudNT Mar* 2/5; Y długo ná łóžku leżałá/ práwie żadnym członkiem niewłádnąc. *SkarŻyw* 589; Triclinium – Komora w iakiei łtarzi iadali lieżac na trzech łóžkach. *Calep* [1085]a; *WujNT Mar* 2/4, *Luc* 5/25. Cf »na łmiertelnym łóžu leżeć«.

»leżeć we mdłósci; leżąc mdleć; omdławszy leżeć« [*szyk zmienny*] (2; 1; 1): *OpecŻyw* 110v; Ieden żáłółcią płáczę/ á drugi fie łmieie/ A trzeći podłkákuię/ czwarty leżąc mdleie. *RejWiz* 138, 193v; Synu? Spifz? czy ták we mdłółci/ Leżyfz? *WisznTr* 30.

»miękkó leżeć« (1): His opórtet substerni frondem, aliudve quid in cubilia quo mollius quiescant, Mułi pod nie podesłác łłicia/ chrołtu/ álbo co tákowego áby miękcę leżeć mogli. *Mącz* 415a.

»leżeć na nos« (1): Iacet supinus, Leży wznák/ Cuius contrarium est pronus, Ná nos. *Mącz* 434c.

»leżeć na oblicze« = *iacere super faciem Vulg; cubare infaciem Mącz* [*szyk zmienny*] (2): *Leop Dan* 10/9; Cubare in faciem, Ná oblicze leżeć. *Mącz* 70a.

»leżeć obalony, upadły« (1 : 1): Oto leżá vpádli włżędy po káżdey łtronie/ Możni nieprzyiaciele z nimi ich buyne konie. *LubPs* hhv; *KochPs* 66.

»obłókieć leżeć« (1): Sich auff den Elbogen łtůtzen. Łółciem łię podeprzeć. Obłókieć leżeć. *Lezare se cubito. Calag* 439b.

»na piecu, za piecem leżeć« = *prożnować, leniuchować* (1 : 1): Trzebác włłýtkiemu zábieżeć Nie włłýtko ná piecu leżeć *RejRozpr* K2; *RejZwierc* 26.

»w pieluchach leżeć« (1): Ieffcze w iaflkách ij téż w pieluchách leżał/ a iuż glód/ niedostatki/ zimno/ przeładowaniye cirpiál *OpecŻyw* 15v.

»jako pies pod jatkami leżeć« (1): Iedno wŹytko iáko pies pod iátkámi leży/ A gdy mu kość wyrzucą porwawŹy precz bieży. *RejWiz* 28v.

»pobity (a. zabity, a. zbity), zabitym leżeć« [szyk zmienny] (5 : 1): *BielKron* [84²], 308, 399v; A ow nędznik zábity dawno leży *RejZwierz* 148v; Rádin téż Zamek náŹy mocny vbieżeli/ Gdzie Niemcy iáko bydło pobići leżeli *StryjKron* 537; *KochFr* 93. [Cf **b.β.** *RejWiz* 82v].

»bez pogrzebu, nie pogrzebiony leżeć« [szyk zmienny] (2 : 1): Pięc lat bez pogrzebu leżał *BielKron* 180; *RejAp* 93; trzy dni nági y niepogrzebiony iáwnie leżał. *StryjKron* 587.

»leżeć (jakoby) w połogu« (3): cubat puerpera, Leży w połogu. *Mącz* 70a; *KochAp* 12; *KlonWor* 34.

»leżeć na poły żywy« (1): á gdy iuŹ prawie siły nie miał/ tedy leżąc ná poły żywy/ paćierze Źwoie w onym poście/ odpławował. *SkarŻyw* 29.

»leżeć (jako) porażon(y)« (5): *RejŁas w.* 54; *RejJóz* L5; y będą leżeć przed wámi porázeni [*cadent*] nieprzyiáciele wáŹy. *BibRadz Lev* 26/8; *BielKron* 401v; *GórnTroas* 26.

»na pował leżeć« [szyk zmienny] (3): Ná pował leżą po Źiemi Trupy łług twoich *KochPs* 119, 125; *GrochKal* 13.

»w powijaniu, powity leżeć« (1 : 1): Serperastum, Nieyákie naczynie które dziecióm poki yefcze w powiyániu leżą do noŹek przywŹezuyá áby yim krziwo nogi nie rosły. *Mącz* [388]c; *SkarŻyw* 27.

»na progu leżeć« = *demonstracyjnie zagradzać wyjście, nie zezwalać wyjść, nie wypuszczać* (1): By ná progu óciec leżał/ podepc oycá á wychodŹ *SkarKaz* 44a.

»leżeć na [czyich] rączkach« (1): w zyuoczye yey yako w kofzczyele narodzywŹy fyá, leżał na yey rączkach yako na ołtarzu *PatKaz II* 40.

»leżeć rozkosznie, w rozkoszy« (1 : 1): *OpecŻyw* 16; niech fyw w nićy [*pościeli*] wyleży/ Kiedy leżéc rofkofznie wola mu nádbieży *PudłFr* 79.

»leżeć jako snopie, jako brogi siana« (1 : 1): ták iż lud leżał pobity po śláku iáko Źnopie *BielKron* 399v, 250.

»leżeć spokojem, w pokoju« = *placide accubare* *Mącz* [szyk zmienny] (5 : 1): Nie prácuie nic áni robi/ WŹyŹtki rzeczy łobie łobi. A záwŹdy leży w pokoiu/ Nie zna Źimná áni znoiú. *BierEz* R2; *FalZioł II* 6a; PrzyŹŹły człónki do Źołádká Źáłuiąc Źie nań/ iż on łpokoiem leży trawiąc/ á ony mułzą pracować *BielKron* 108; *Mącz* 302b; *SienLek* 37v, 107.

»w sześci niedzielach [= w połogu] leżeć« (2): A gdy w łżeści niedzielách ktora kiedy leży/ PoduŹzek pŹtrych do wierzchu/ nád łobá náieży. *BielSat* D2 [*idem*] *BielRozm* 27.

»w szpitalu leżeć« [szyk zmienny] (3): *BielKron* 253; á nie tylko tym ktorzy w łszpitalu leżą/ ále téż y wŹyŹtkim inŹzym chorym/ w niedoŹtátku połoŹonym/ lekarŹtw dodawáią. *ReszHoz* 121; *ReszList* 166.

»na śmierć leżeć« = *umierać, konać* (4): *BielŻyw* 9, 28; A drygye vrabaly. tham na łmyercz lyezi. *LibLeg* 11/155; vyŹrŹálá áno iey mámká Ligoria imieniem ná śmierć leży *HistRzym* 18.

»na śmiertelnej pościeli, na śmiertelnym łożu leżeć« = *umierać, konać; valetudine novissima conflictari* *Mącz* [szyk zmienny] (3 : 1): *Mącz* 130c, 474c; Bucerus kácerz ná śmiertelney pościeli leżąc/ zeznał /iż [...] *ReszPrz* 78; *ZapKościer* 1589/86.

»na wierchu leżeć« [szyk zmienny] (2): Supercubo – Na wierchu lieżę. *Calep* 1031a. Cf »leżeć na wierzchu ziemie«.

»leżeć wzgorę nosem« = *umierać* (1): A Pan Leży wzgore nosem. *RejKup* c2v.

»wznak, na wznak leżeć« = *cubare a. iacere supinum* *Mącz*; *supinari* *Calep* [szyk zmienny] (9 : 4): *OpecŻyw* 139v; á tego potrořzce pufzczać na oczi y wznak leżeć *FalZioł* IV 45b, V 13v, 29, 91; *RejKup* c6v; *Mącz* 70a, 325c, 434c; Kiedy niemocnym ná wznák leży [...]: známię niedobre. *SienLek* 22v; *SkarŻyw* 47; *Calep* 1034a; *KmitaSpit* C5.

»jako zapomniały leżeć« (1): Oto śłyfzyfz Apořtołá tego iáko przed łtráchem vpadł á práwie iáko zápomniáły leży. *RejAp* [15]v.

»zdechły leżeć« (1): á gdy chce ieć/ thedy zatworzy oczy, Ptaczy mniemaią by zdechły leżał: do niego leczą/ á on ie chwytá. *FalZioł* IV 32d.

»leżeć na (gołej) ziemi, po ziemi, na wierzchu ziemie« [szyk zmienny] (15 : 3 : 1): *OpecŻyw* 15v, 16, 20, 110v, 137, 140; *PatKaz III* 103; *LibMal* 1552/168; A gdy go [pana] w grob kładziono/ ná ziemi [pani] leżała. *RejFig* Aa8v; *RejZwierz* 46 [2 r.]; Y będą leżeć ná wierzchu ziemie iáko ná gnoiu [in sterquilinium super faciem terrae erunt] *BibRadz Ier* 16/4; *BielKron* 145, 401v; *HistRzym* 92v; a poyrzawfzy ná onę wielkość widzieli áno trupi leżeli po ziemi [ecce erant cadavera iacentia in terra] ták iż żaden nie vfzedł. *BudBib* 2.Par 20/24; *KochPs* 119; *MWilkHist* D; *KmitaSpit* C5.

Szeregi: »leżeć albo chodzić« (1): A onegoř zápomniál nędzniká/ ktory przed oczymá twymi leży álbo chodzi/ nořząc ná łobie ořobę Páná twego *RejPos* 243v.

»(u)paść, (i, a) leżeć; (s)padszy leżeć« (4; 2): *OpecŻyw* 110v [2 r.], 137; Potym chłop s łzkápy łpadfzy pořzod polá leży *RejWiz* 73; kazał krolowá Elźbiete zwięzác y w rzekę wrzucić á vtopić/ Mária dziewczká pádlá zá martwe leżała/ kazał iá opátrzyć. *BielKron* 303; *RejAp* [15]v.

»leżeć albo siedzieć« (1): IEřt teř druga przyczyná przecz łie przed łtárořciá trwořymy/ á to tá/ iż łie boimy áby nam ciála nie zemdliła/ żeby iuř ták záwřdy leżeć álbo łiedzieć mułiáło *RejZwierz* 163v.

W przen (14) : *RejZwierz* 133; Rzeczpořpolita leży nędzám y trudnořciám obciáżoná [*Respublica iacet miseriis et aerumnis pressa*] *ModrzBaz* 64.

Zwroty: »leżeć we mdłości, zemglony« (1 : 1): A tak łiła przyrodzona leři zemglona *GlabGad* K7; *RejZwierz* 87v.

»potłoczony leżeć« [szyk zmienny] (3): Iedno vbořuchny á nędzniczek ten wřędy potłoczony leży. *RejZwierz* 191v, 65, 269v.

»leżeć na stronie« = *być zapomnianym, zaniedbanym* (1): ALe áni Cepheów naród vtrapiony Będzie leżał na łtronie zgoła niewřpómniony. *KochPhaen* 7.

»na śmiertelnej pościeli leżeć« (1): y leżał [*Bajazet*] dwie lećie około niego [*Konstantynopola*]/ y iuřby ie był wřiął/ bo iuř ná śmiertelney pościeli leżało *BielKron* 240v.

»trupem leżeć« (1): Troia trupem leży *GórnTroas* 8.

»leżeć jako na poły umarły« (1): Stądże y z wielu innych przyczyn pochodził kazał Polspolthey rzeczy/ iż leży iako nąpoły vmárłá *BielSpr* b4.

»tuż za drzwiami leżeć« (1): Ieśli będziesz dobrze czynić/ iżali nie będziesz wywyższon? Ale ieśli źle czynić będziesz/ tedy grzech tuż za drzwiami leży [*ad ostium peccatum cubat*] *BibRadz Gen* 4/7.

a) W antropomorfizowanym opisie gry w szachy (2) : Drewniane trupy wżędy w koło leżą A tu/ co dąley/ tym nie bąrziey rzeżą. *KochSz B3v, Bv*.

Przen (90) :

a) O sytuacji człowieka wobec Boga (36): Oto ty leżyłś nędzny człowiecze á vbogi pielgrzymie/ idąc z Ieruzalem do tego márníego Hiericho fwiátá tego. *RejPos* 210.

leżeć przed czym (9): A gdyż wiemy miły Pánie żeś ty Bog á Ociec nášz iełt y łtworzyciel nášz/ á my nie ináčzey iedno iako błoto leżymy przed rękami twoiemi *RejPos* 47v. Cf »leżeć przed nogami«, »leżeć przed oblicznością Pana«, »leżeć przede drzwiami«.

W połączeniu z przydawką orzekającą (9): O nędzny świecki Pawie [...]/ Iuż leżyłś oskubiony/ drudzy cie drą s łkory. *RejWiz* 84; *GrabowSet* 13v. Cf »martwy leżeć«, »porażony leżeć«, »leżeć schorzał«, »leżeć zraniony«.

W przeciwstawieniach: »być żyw (2), wstać ... leżeć« (3): Iż zdać nie ábyś był żyw á ty dawno iako obumárł leżyłś. *RejAp* 35, 34v; wstań co leżyłś/ wstań vmárł á Chryłtus cię oświeci. *SkarKaz* 387b.

W porównaniach (16): Kázdi iako Lázarz leży przed oblicznością Pánłką. *RejPos* 164v *marg*, 105v, 164v, 266v; A iżbyś nie go bał iako Bogá łtrąfzliwego/ gdyż iako nędzne zdziebłko przełomione leżyłś pod nogami iego *RejZwierc* 196. Cf »jako błoto leżeć«, »jako umarły leżeć«.

Zwroty: »jako błoto, jako proch leżeć« [*w tym: jako błoto a jako proch (1)*] [*szyk zmienny*] (6 : 3): *RejAp* 20, 38v; A czo iełzczę ktemu/ ná wietłze pociechy twoie/ iżeś tego pewien iełt/ iż on krol/ przed ktorego mocą wżylcy krolowie iako proch á iako błoto leżą pod nogami iego/ iełt pewnym opiekálnikiem twoim *RejPos* 162v, 47v, 166, 167v, 329v; *RejZwierc* 197v.

»leżeć w boleściach« (1): á ia przedsię leżę w boleściach obléwáiąc łzami pościel moję: przydźże iuż łam o mój namilłzy odkupicielu *SiebRozmyśl F*.

»leżeć w chorobie, schorzał (a. ochorzał)« [*szyk zmienny*] (2 : 2): iż bąrzo nędzna á łchorzáła w tobie leży oná łłáchetna dzyeweczka twoia/ dułzyczka niewinna twoia *RejPos* 75, 76, 183, 324v.

»w gnoju leżeć« (1): O niebożątka zapámiełáli Dułz łwoich/ lepiejby teras w gnoiu z Lázárzem leżeć/ nędzę ćierpieć/ y wćilki rozmaíte/ á niłłi potym wietznie [...] ze wżylłkimi bluzniercami *KrowObr* 126.

»leżeć pod, przed nogami [czyimi]« (5 : 4): *RejAp* 20, 38v; *RejPos* 162v, 166, 167v, 266v, 329v; prołłthy człowiek ktory iako proch á iako robaczek leży przed nogami iego *RejZwierc* 197v, 196.

»leżeć przed oblicznością Pana (a. Pańską)« (3): Bo páłtrzay nędzny á vbogi Lázárzu/ w kthorymeł kolwiek iełt łtanie fwiátá tego/ iełłize nie leżyłś iako on Lázarz będącz pełen rozlicznych grzechow/ nie ináčzey iako wrzodow á bolełci przed oblicznością Páná łwego á przededrzwiami iego. *RejPos* 164v, 105v, 164v *marg*.

»jako (ob)umarły, (na poły) (jak) martwy, jako zabity leżeć« [*szyk zmienny*] (2 : 3 : 1): Iż mnimalłz ábyś żyw był á thy iako vmárł leżyłś *RejAp* 34v, 35; Tu obáčż kázdy nędzniku godność łwoję/

iż leżyfz nápoły martwy/ ranny/ á odarty przy drodze *RejPos* 210v; Leżę iáko zábity pod ziemię włożony/ Od ciebie/ y od światá wzgardzony. *KochPs* 131; Oto martwy leżę/ IEzu lutościwy/ Powftań/ wkrześ mnie/ á iac chwałę dam/ chętny *GrabowSet* O4, T2v.

»porażony leżeć« (1): tedy go tak śnádnie śtłucze/ że długo porażony thák leżeć musí niżli k łobie przydzie. *RejZwierc* 79.

»leżeć u progu, przede drzwiami« (1 : 1): y śnadz lepiey by leżeć v progu twoiego niżli śiedzieć wnákořtownieyffem máieřtaćie y wrozlycznych páłácoch gdzie indziej. *RejPs* 125v, 164v.

»na śmiertelnej pościeli leżeć« [szyk zmienny] (3): A pomni iż nie fyn twoy/ ále śam leżyfz ná ģmiertelney pościeli vřtáwicznie w nędznym grzechu twoim. *RejPos* 245, 324v; *RejZwierc* 73.

»leżeć (jako) zraniony, ranny« (2 : 1): Czwardte/ obaczaymy w przypowieřci tego zránionego człowieká leżácego przy drodze/ iż to ná nas tá przypowieřć przypada/ iż leżymy zránieni [!] á odárći ze wřzech dobrych řpraw nářzych/ ná tey nędzney drodze řwiatá tego *RejPos* 211v, 210v, 309v.

Szereg: »leżeć a nie czuć« (1): A ty leżyfz/ á iáko martwy nie czuieřz nic co śie dzie [!] około tego nędznego vpadku twego. *RejPos* 223v.

b) *Być pokonanym* (11) : á śam śie napirwey potkawřzy s thymi řprzećiwniki nářzymi/ śam pomdliwřzy/ poniřczywřzy/ á pokařiwřzy ich moc/ tak iż śie nam prawie iedno iuż leżác bronią *RejPos* [A5].

Zwrot: »leżeć pod, przed nogami [czyimi]« [szyk zmienny] (5 : 1): *RejAp* BB7, [14]; Nic mi też nie řtráľzen czárt/ áni piekło iego/ gdyż ieř zborzon á zniřczon przez thego Pána mego/ á drży przed moźnořciá iego/ á leży potłoczony pod nogámi iego *RejPos* 110, 20, 130v; *RejZwierc* 178.

»leżeć jako obumarły« (1): Porářići iá dawno Pan twoy/ y leży iáko obumarła pod nogámi iego. (*marg*) Śmierć porářzona leży. (–) *RejZwierc* 178.

»porářon(y) leżeć« [szyk zmienny] (6): Ale coż gdy ten rozum ieř tak vćiřniony/ Ze tak leży porářon prawie bez obrony. *RejWiz* 137v; *RejAp* [14]; A czárt křiążę tego řwiatá/ leży márnie porářony pod nogámi iego. *RejPos* 20, 131; *RejZwierc* 178 *marg*, Bbb2v.

»leżeć (rowno z ziemią) potłoczony« (2): oto [Kościół] leży rowno z zyemią potłoczony řrogořciámi czártá zľego *LubPs* A4v; *RejPos* 110.

»leżeć jako proch a jako błoto« (1): mocarze ziemřcj leżą iáko proch á iáko błoto pod nogámi iego. *RejAp* BB7.

c) *Bronić dostępu, pilnować czegoś cennego* (6) :

leżeć na czym (5): *OrzQuin* E2; ģłupi tłomoczki y řkrzyki řwoie opátruie/ y ná nich leży *SkarKazSej* 667a. Cf *Zwrot*.

W porównaniach (4): *OrzRozm* H2, Iv; nie vřtaway/ áni leż tak ná Křięgách/ iáko Smok leży ná řkárbiéch/ z któręgo nie vřyćza ku pożytku nic nikomu. *OrzQuin* E2, E2.

Zwrot: »leżeć na, przy skarbiech« [szyk zmienny] (3 : 1): Pánie Boże mnoż tę řzczodroblnořć tych dobrych Práľatow/ á day to áby przykřádem oni drugim byli/ ktorzy iáko Smokowie leżą ná řkárbiéch řwych/ nic z nich nieuřyćzáiác nágiemu/ áni ľácznáćemu. *OrzRozm* Iv, H2; Táķe on Káľiph mizerak vmářľ leżác przy onym řkárbie *BielKron* 268; *OrzQuin* E2.

d) *Stykać się w pozycji pionowej; tu: o wielkim tłoku (także o rzeczach) [na kim, na czym] (2) :* Phalanx, Woysko drabskie/ ołm tiśięcy piefzich w łobie máyące ku bitwie wfykowáne/ gdy tarczá ná ná [!] tarczy/ nogá ná nodze leży. *Mqcz* 296d.

Fraza: »jeden na drugim leży« (1): Confertissima turba, Táká czybá yfz yeden ná drugim leży. *Mqcz* 118b.

e) *Być bardzo blisko, zagrażać (o sytuacjach nieprzyjemnych, niepożądanych) (7) :*

Fraza: »[na kim] leży ręka [czyja]« (1): á okaż możność twą nád niewinnem rozlianiem krwi flug twoich/ áby iefłcze ci wždy byli wżywoće záchowani ná ktorych leży froga ręká fprzećiwnikow twoich. *RejPs* 119.

Zwroty: »nad głową leżeć« (1): Ecce supra caput homo levis et sordidus, Oto nád głową leży człowiek niczemny y mierziony. *Mqcz* 434d.

»na szyjej leżeć« (1): y choć nam nieprzyiaćiel żaden iefłcze nie przyćifka/ áni ná fzyiey nie leży/ przedsię to fámi znamy y wołamy/ że znienaczká giniemy. *WujJud* A4v.

α) *Być stale obecnym, nie opuszczać, dręczyć, nudzić (4) :*

leżeć nad kim (3): Immineo. Leżę nád kim/ Przypieram/ prziciskam komu. *Mqcz* 207c, 418d. *Cf* *leżeć o co nad kim*.

leżeć o co nad kim (1): Contendit a me, Stoyi o to v mnie/ leży o to nade mną. *Mqcz* 444b.

W połączeniu z przysłówkami oznaczającymi ciągłość, ustawiczność (1): Instanter urgere negotium, Bez przeltanku nád kim leżeć. *Mqcz* 418d; [*HistFort* B5v].

Zwroty: »na szyjej leżeć« (1): His malis insidentibus ne sani quidem esse possumus, Poki nam ty złe rzeczy ná fzyiey leżą s trudnością fie mamy lepszey fortuny nádźiewać. *Mqcz* 379d.

[»[komu] w uszu leżeć«: Ale ieden który z nim nalepfzy w towarzyftwie był/ ten iż mu wftawnie w wfzu leżał/ chcąc go też Rupert pozbyć/ ták k te^{mv} wymyfl nálażł *HistFort* B5v.]

f) *Próżnować, nic nie robić; być bezużytecznym; desiderare Mqcz (28) :* dziecię ma fie v oycá by pączek w máfle/ nic nye vćirpi/ nic nye vzna/ yedno záwflfe by w vwinyenyu á w fuptelnym yákim włożenyu leży Gdzye nye dopuflćzą mu nic począc/ niczego fie tćnćć áni do żadney rzeczy rzućić *GliczKsiqż* E4; Y znáć iż nie leżeli/ bo fie doflżyli. *RejZwierc* 63; *Mqcz* 379c; *RejPos* 106v; *RejZwierc* 171, 187v; *BielRozm* 8.

W przeciwstawieniach: »leżeć ... bieżć (2), robić« (3): Kazdi by rat był nazbyt zyw. Aby lezeć a nie robyć Iako tako powroza zbyć. *RejKup* Nv; *RejZwierc* 179v; Stymim nigdy ná mieyfcu ná iednym nie leżał/ Alem ná głos pogánfkiey trąby wfzędý bieżał. *CzahTr* C.

W porównaniach (13): *RejKup* cc4; *GliczKsiqż* E4; Nie to áby tylko miał próznuiąc leżeć iáko wieprz w karmniku/ álbo pies na fmieciu. *RejZwierc* 145; ludzie piefzczeni á zniewieflcieli/ ktorzy tylko iáko Tytirus leżą sub tegmine fagi. *RejZwierc* 187v, 110, 160. *Cf* »leżeć jako w bárłogu«, »leżeć jako sprochniały pień«.

W charakterystycznych połączeniach: jedno leżeć (2), jedno tylko, tyl(k)o (3).

Zwroty: »leżeć jako [kto, co] w bárłogu« [szyk zmienny] (4): Bychmy iedno ná pieczy Boskie dary mieli/ Iako świnié w bárłogu dármo nie leżeli. *RejWiz* 56; A też fą ták rofpiefzczeni/ iż iuż iedno

iáko niewiáfty leżą w bárłogoch fwoich/ á ku żadney obronie/ áni ku żadney dobrej íprawie ni naczą fie nie przygodzą. *RejAp* 80; *RejZwierc* 15, 164v.

»bezpiecznie leżeć« (1): Przecz nic nie dbałz á beśpiecznie leżyfz. *RejPos* B.

»darmo leżeć« [szyk zmienny] (3): *RejWiz* 56; IEdnoby też trzebá kiedy czemu czás przypádnie iáko kárwowi dármo nie leżeć/ á nadobnie fię y z żonką y s częladką do wfzytkiego przyczynić. *RejZwierc* 110, 179v.

»w kącie leżeć« (1): Snacz wždy mogło bycz czo zniego Ku twey chwalie godniéyfłgy Niż tak wkącznie leżecz pśfiiego *RejKup* cc4.

»leżeć marnie« (1): A wždyby cie też co kiedy ruszyć mogło/ żebyś thák nie leżał márnie iáko fłón podpárzfy fie drzewá *RejZwierc* 160.

»leżeć na miejscu (jednym)« [szyk zmienny] (3): *BielSat* G3; Leżąc próżno ná mieyfću/ wolą fwoy czás zmudzić *BielSen* 16 [*idem BielSat*]; *CzahTr* C.

»w pokoju leżeć« (1): Sromota y nie ísprawiedliwość krolowi w pokoiu leżeć, gdyż iego lud walczy *BielŻyw* 166.

»leżeć próżno, próżnując; leżąc próżnować« [szyk zmienny] (3 : 2; 1): Lepyey wždy niżli drudzy/ co leżąc próżnują/ Z oną czyftá vrodá/ po kárczmach łotruią *RejZwierc* 117v; *RejZwierc* 145; *BielSpr* c; *BielSat* G3; Nie leżał nigdy próżno/ powołania fwego Rycerkiego pilnie ístrzegł kleinotu zacnego. *StryjKron* 567; *BielSen* 16.

»leżeć jako sprochniały (a. niepotrzebny) pień« (2): Ale owo próżnujące idolum á ná co fie inego przygodzi? iedno leży iáko ísprochniały pień *RejZwierc* 160v, 155v.

Szereg: »leżeć albo siedzieć« (1): A nákoniec áni Bogu áni ludziom/ áni fobie w niwecz fie przygodzić nie może [zafrasowany człowiek]/ iedno tylko leży álbo siedzi iáko niepotrzebny pień *RejZwierc* 155v.

α. *Spać, także leżeć przed zaśnięciem i po przebudzeniu; dormire, iacere Vulg, PolAnt; accubare, requiescere PolAnt* (86) : Więc ono ktore nośiłá/ Leżąc w nocy vdusiłá: A o ktore nie niedbála/ Potym zá namilfze miałá. *BierEz* M, Q3; *FalZioł* V 13v; kfyżdza Łączkiego kthori na then czałch ípall Budzicz naczał mowząc Mili kfyzezą Łączky prośchą wfłanczie fémna gracz. Tam prziftapywfchi thenze wirrschowfki rzekl myli panye day mv V. M. pokoy bocz nyedawno lyezi. *LibMal* 1545/102v; Zna thefch yz wnoczi głamboko na pokoy gdzie zuchowfka fczorka fwą a zdruza dzyewka lyezala themze kluczem othworzywfłfy wfchedl. *LibMal* 1546/114, 1547/126v; *RejJóz* C8v [2 r.]; *MurzHist* T4; Ráno leżąc nárzeka przewraca fie ięczy *RejWiz* 15; *Leop Ruth* 3/4, 8; *RejFig* Dd7; Iefliż fię wkładziefz/ nie przyidzie ná cię ftrách/ á leżąc nie zátrwożyfz fię/ y gdy fię vpokoifz/ wdzięczny będzie fen twoy. *BibRadz Prov* 3/24, I 3a marg; *BielKron* 24, 62v, 85, 380v, 453; *GórnDworz* S8v [2 r.]; *HistRzym* 29, 36v, 53, 59v [3 r.], 115v, 116; *RejPos* 104v; Y było dnia onego/ że Heli leżał ná mieyfću fwoim/ á oczy iego poczynáły fię zácmiác *BudBib* 1.Reg 3/2, 1.Reg 26/7; *SkarŻyw* 347; Názáiutrz ráno wyfzumiawfzy fię/ pátrzy gdzie leży *WerGośc* 246, 245, 246, 251 [2 r.]; *RybGęśli* B2v.

leżeć na czym (16): *LibMal* 1547/129v, 1548/145v; A on leży ná pyecu ná fuchym noclegu. *RejWiz* 120v; A gdyż począł ípác/ tedy oná wyciągnáwfzy pod nim część fukná na ktorey leżał/ y

pomyślił rzekąc *HistRzym* 63; *KochFr* 18. Cf »leżeć na kamieniu«, »leżeć na ławie«, »leżeć na [czyim] łonie«, »na łożu leżeć«, »na pościeli leżeć«, »na ziemi leżeć«.

W połączeniu szeregowym (1): Strożowie iego wżytcy są ślepi/ nie wiedzą (nic)/ wżytcy ci są psi niemi/ niemogą łzczekać/ drzemią/ leżą/ nawidzą drzemąć. *BudBib Is* 56/10.

W przeciwstawieniach: »leżeć ... czuwać, ocknąć się« (2): Ia leżałem y spałem (a) ocknąłem [*accubui et dormivi et evigilavi*] bo Iehowá podpierał mię. *BudBib Ps* 3/4[6]; czuway/ a nieleży Ale grobu pilno strzeży. *MWilKHist* B4v.

W porównaniu (1): Pátrż kiedy wńie ciało/ iáko gliną leży *RejWiz* 120.

W charakterystycznych połączeniach: leżeć w chlewie, przy domie bożym, u drzwi, w gmachu, w komnacie, u nog, na piecu, na płotnie, na polu, na wozie (wozku) (2); leżeć w nocy (przez noc) (2); dobrze leżeć (2), źle (2).

Zwroty: »leżeć bezpiecznie« = *nie obawiać się; fiducialiter requiescere* *PolAnt* [szyk zmienny] (2): *BudBib Is* 14/30; IVż my leżmy bezpiecznie gdy Mikołay w polu/ Nie myślmy nic o walce ále o pokoiu. *PapRpan* Xv.

bibl. [*Ez 4 w alegorii o niejasnych funkcjach*] »leżeć na boku, na bok lewy (a. jeden)« = *dormire super latus (sinistrum)* [szyk zmienny] (5 : 2): á z tego łobie vczyniśz chleb według liczby dni ktorých leżeć będzieśz ná boku twym *BibRadz Ez* 4/9, *Ez* 4/4; *BielKron* 96; A ty leż na bok twoy lewy/ á włoż nieprawość domu Izráelowego nań/ wedle liczby dniow/ ile ich leżeć będzieśz ná niem/ (że) ponieśiśz nieprawości iych. *BudBib Ez* 4/4, *Ez* 4/9; *SkarŻyw* 32.

»leżeć na (gołej) ławie« [szyk zmienny] (2): Ifch v Mortarwayśza Murarzewy wespółaczky zwaczka grofii 44 pyenyedzy wyall lyezacz polye nyego na lawye. *LibMal* 1547/126v; *GliczKsiąż* E5.

»leżeć na [czyim] łonie« (1): Dla miłości towarzysza twego dopuść mi leżeć ná twym łonie/ ábych fie trochę prześpał/ bom vstał z chodu. *HistRzym* 78v.

»na łoż(k)u leżeć« [szyk zmienny] (8): Ná ktorembykolwiek łożu tháki ktory ma płynienie nafienia leżał [*Omne stratum, in quo dormierit*]/ łoże ono iest nieczyłthe *BibRadz Lev* 15/4; *HistRzym* 41, 45v, 48v, 53, 84v; Cefarz Otto trzeci názwany dla wielkich cnot *Mirabilia mundi*/ ná łożku Romuálda leżał. *SkarŻyw* 573 marg; *ZbylPrzyg* B3.

»z pokojem leżeć« (1): Ten obyczaj mowienia od tych iest wzięt/ ktorzy v drzwi legáią/ á z pokojem długo leżeć nie mogą dla onych ktorzy támtędy często y tám y sám chodzą. *BibRadz I* 3a marg.

»do południa leżeć« (1): Do pułnocy gáchuie/ do południá leży *KlonWor* 61.

»na pościeli leżeć« (1): ná żadney pościeli leżeć niechciał dla záspánia *BielKron* 349.

»jako umarły leżeć« (1): Ná co więc noc iest nalepśza/ gdy ludzie iáko vmárli leżą *SkarKaz* 609b.

»leżeć na (gołej a. twardej, a. bez posłania) ziemi« [szyk zmienny] (5): kárze cialo przenáświętífé/ niewinne/ na golé ziemi leży/ między zwierzęty mieśfká ij s nimi optzuie. *OpecŻyw* 37; Nie tak yáko dzis czynią/ zázwdy ocyec mátká synáčkwowi o kilká podufk puchowych musi fie stárác/ nie dopuści mu ná goley ławie álbo żyemi leżeć. *GliczKsiąż* E5; lezeli tám przez noc w nędzy bez posłánia ná ziemi *BielKron* 354v; *RejPos* 104v; *RejZwierc* 154.

Szeregi: »położyć się i leżeć« (1): A gdy poydzie śpąć/ náznaczyć że sobie miejsce gdzie będzie leżał: á przyśledły podnieślię płaczącą którym sobie nogi odzieie/ y położył się tam y będzie leżała [*proicies te et ibi iacebis*] *Leop Ruth* 3/4.

»leżeć i (a, albo) spać; leżąc (nie) spać; leżeć śpiąc; usnąwszy leżeć« = *accubare et dormire PolAnt* [szyk 6 : 2] (4; 2; 1; 1): gdi on na wołku czałsem włnawłchi lyezał *LibMal* 1545/103v; A tak Dawid y Abifai przyšli w nocy do wołk/ á Saul leżał śpiąc [*iacens dormiebat*] w obozie *BibRadz* 1.Reg 26/7; *Mącz* 70c; Spać albo leżeć thám gdzie wodá łzumi [...] pomaga ku śpaniu. *SienLek* 56; Tedy przyśedł Dawid y Awifai do ludu w nocy/ á oto Saul śpał leżąc w obozie *BudBib* 1.Reg 26/7, *Ps* 3/4[6]; *SkarŻyw* 133; *GrabowSet* Vv.

W przen [aluzja do przysłowia] (1): Aczci tak powiedaią kto łam w piecu lega/ Tedy tamże ożegiem y drugiego sięga. [...] Boć nic ná tym chocia też łam w tym piecu leżę/ Lecz z drugimi do tegoż krefu śmieie bieżę. *CzahTr* C4v.

β. O stosunkach intymnych, zwłaszcza współżyciu płciowym; concumbere, cubare, rem habere PolAnt; dormire Vulg; concubare Calep (18):

leżeć na czym (5): Przecz tego śmutny v fortuny sobie Ziednać niemogę/ áby głowie obie Połpołu ná twym wdzięcznym mchu leżały/ A zobopólnych rozmów używały. *KochFr* 18; *KochPieś* 29. Cf »na łozu leżeć«.

leżeć po(d)le kogo (2): Zeznała thełch prawdziwye ze zeczczia polye thego stacha lyezala awłfakołz nygdi łnym rzeezi czielyelzny nyemyala *LibMal* 1552/169v; *BielKron* 298v.

leżeć z kim (12): á część [*elektwarza*] w prawey ręce dzierzeć, gdy kto ma z panią leżeć/ thedy mu łyna pocźnie przez wąpienia. *FalZioł* IV 9a, IV 56a; Tamci łozę włane [!] Na nim leży pan z panią *LudWieś* A2v; *LibMal* 1549/150v; Tedy ona włapiła go zá łzátę mowiac/ Leż ze mną *BibRadz* Gen 39/12, 2.Reg 13/11, 14, I 181b *marg*; Zoná ktora leży z łnym chocia mężátká/ niema grzechu ielłi niepoczęła od niego *BielKron* 465v; *BudBib* Bar 6/42[43]; *SkarŻyw* 118; *Calep* 234a.

W charakterystycznych połączeniach: leżeć z drugim (innym) (2), z mężem, z panią (2), pospołu, na ręce [u kogo] podle żony; leżąc cudzołstwo płodzić.

Zwrot: »na łozu (małżeńskim) leżeć« [szyk zmienny] (3): *LudWieś* A2v; łznia na łozu małżeńskim lyezac cudzołstwo płodziell *LibMal* 1549/150v; *HistRzym* 54v.

Szereg: »uczynić [komu] gwałt i leżeć« (1): Ale on nic niedbał ná słowá iey/ owłzem się zmocniwłzy wczynił iey gwałt y leżał z nią [*oppressit eam et rem habuit eum ea*]. *BibRadz* 2.Reg 13/14.

W przen (1): Tho dwoie/ ciáło y dułzá welpółek się miłuią/ tak że w iedney komorze leżą/ to ielł w fercu *HistRzym* [39]v.

γ. O pozycji zajmowanej dla okazania własnej małości, uniżenia; iacere Vulg (25): Przyśedłzy do kościoła pádl przed grobem S. Wołciechá/ leżał długo. *BielKron* 344v; A nákoniec iedno Weneckie Kłiążę Fráncisłus Dándalus rzeczony/ gdj był tą błýłkawicą zákłety/ tedy zá pokutę mułiał ná ręku á ná nogach przyleść iáko pyes do łtołu pod nogi Klimuntá trzeciego/ y tam leżał przez włzytek obyad iego *RejAp* 114; *BudBib* 2.Mach 10/4.

leżeć przed kim, przed czym (4): Będą leżeć źli przed dobrymi: y bezbożni przede drzwiami [prawiędliwych] [*Iacebunt mali ante bonos et impii ante portas iustorum*] *Leop Prov* 14/19; Iozue rozdarł ná łobie odzyenie/ y leżał przed Arką ná zyemi aż do wieczorá *BielKron* 47v; *SkarŻyw* 160, 357.

leżeć przy czym (1): Vkałz proſzę cie/ ktorego dziadá/ álbo Bábę naſtárſzá/ ktorzy vſtáwicznie przy obráziech y koſćielech wálznych leżá/ y ná obrázy záwždy pátrzá/ áby ſie tzego zbáwiennego z obrázow náutzyli? *KrowObr* 115.

W połączeniu szeregowym (1): Acháb ſie zlékł/ rozdarł ná łobie ſzáte/ y odzyał ſie we włoſienicę/ leżał ná worze. *BielKron* 85v.

W przeciwstawieniach: »ustać (2), podnosić ſię, ſtać ... leżeć« (4): *Leop Ios* 7/10; Y vſłýſzał głos Boży: wſtań nie leſz twarzą na ziemi *SkarŻyw* 502, 69, 160.

W charakterystycznych połączeniach: *leżeć przed arką, przed drzwiami, przed grobem, przed kościołem, przy obraziech i kościele, przed ołtarzem, na worze, między pokutującymi.*

Zwroty: »leżeć krzyżem, na krzyż« [szyk zmienny] (5 : 1): *RejPos* 276v; *StryjWjaz* C2, D2v; y wnet do innego bliſkiego Koſćioła ſzedwſzy/ krzyżem leżał/ proſząc Pána Bogá áby mu drogę do iego zbáwienia vkazał *SkarŻyw* 28, 357, 511.

»leżeć u nog [czyich]« = *błagać usilnie* (1): Poyŕrzyćie Pánowie [...] ná [...] tłum ludzi [...] / ktorzy teraz z płáczem/ y z krzykiem wielkim leżá v nóg wálznych/ ręce ſwé do was wznóſzá/ was proſzą *OrzJan* 20.

»leżeć w popiele« [szyk zmienny] (3): była wielka záłoſc między żydy/ poſt płácz y nárzekánie/ á wiele ich oblokſzy ſię w wory leżeli w popiele [*et cinis sternebatur multis*]. *BibRadz Esth* 4/3; *BudBib Esth* 4/3; *SkarKaz* 120b.

»w popiele leżeć [u kogo]« = *być w pogardzie* (1): Wierę kiedy ſie tá/ ták ſrodze obchodzi s tymi/ ktorzy ſá iey chęci dobrze godni/ pewnie ci ktorzy nie ſá godni/ w popiele v niey leżeć muſzá *Górndworz* Dd3.

»w prochu leżeć« (1): y przetoż y wory ná ſię kładli/ y w popiele y w prochu leżeli/ áby tym wietſzą záłoſcią y ſmutkiem nápełnić ſercá dwoie mogli *SkarKaz* 120b.

»leżeć na twarz, na twarzy, twarzą« = *pronus iacere Vulg* [szyk zmienny] (2 : 1 : 1): *Leop Ios* 7/10; Y iefzcze modlitwy/ ná twarz leżác/ nie ſkończyłá/ á owo Angioł iá podnoſić z ziemie począł *SkarŻyw* 69, 160, 502.

»leżeć na ziemi« (4): Wſtań/ co leżyż ná twarzy ſwey ná ziemi [*surge, cur iaces pronus in terra*]? *Leop Ios* 7/10; *BielKron* 47v; *SkarŻyw* 151, 502.

W przen (2) : Przybliż ſię proſzę/ á gdyżeſ ſam drogá/ Przy tobie leżác/ zebrze chęć niebogá. *GrabowSet* N4.

Zwrot: »leżeć krzyżem [pod czym]« (1): Pádniże przéd nogámi Bogá naywyŕſzego/ Leſz krzyżem pod ozdobyem máieſtatem iego *WisznTr* 29.

δ. *Być pochowanym, pogrzebanym; iacere, requiescere PolAnt; positum a. sepultum esse Vulg* (156) : *KrowObr* 170; *RejZwierz* 7v [2 r.]; *BibRadz Matth* 28/6; *BielKron* 357; *GrzegŚm* 38; *RejZwierc* [238]; *SkarŻyw* 132, 140, 189, 213, 441, 567; *KochFr* 130; *KlonŻal* Dv; *ArtKanc* F3, F15, F15v; *Ku téy*

pożli mohgile/ gdzie Achilles leży *GórTroas* 72, 74; *WujNT Matth* 28/6, *Ioann* 20/12; *SkarKaz* 41b, 386a [2 r.].

leżeć między kim (4): Iżeś nie strzegł przykazania Pánńskiego/ nie będyze twoie ciało w grobie leżało między oycy twemi. *BielKron* 83, 154v, 173, 238v.

leżeć przy kim (1): niech fie mé złé fkonńczy Smiercią lekką: niefczęście niech gniewu dokończy Ná mnie/ żebym przy mężu onym fwoim leżała *GórTroas* 44.

leżeć gdzie [o miejscu grobu] (49): Ciało Bolefława fina grabie Morawfkiego: leży [*humatum est*] w Lubiązu w korze v bratow konwierfzow. *MiechGlab* 13, 27, 68; *RejKup* Kv, k5; W tym krolefstwie iefł Mediná Tálnábi/ gdzie Máchomet leży. *BielKron* 263v; Tych ciála wftykich leżą w káplicy v S. Fránćifzká kościoła w Krakowie. *BielKron* 377v, 13v, 16, 18, 19, 87v (29); *HistRzym* 99v; *RejZwierc* 273v, 274; Y zbudowała ná onym mieyfcu Kościoł/ gdzie ciało tey wielkiey męczeniczki leży *SkarŻyw* 70; Gdzie z wielką wćciwością przed Rzymem v wod Saluias leży. *SkarŻyw* 76, 90, 92, 93 [2 r.], 213, 408, 510, 570; *StryjKron* 275; *LatHar* 100.

W połączeniu z przydawką orzekającą (15): *KochFr* 53, 118; *KochPam* 88; Długa nádzieia/ radość krotka/ žal płacziwy/ Rodzicow moich leżę tu/ przedsię fzczeńliwy *SzarzRyt* C4v. Cf »w grobie leżeć położony«, »leżeć pogrzebiony«.

W przeciwstawieniach: »leżeć ... ocucić się (3), zmartwychwstać (2), wstać (2), chodzić, ożyć, trwać na świecie« (10): iaków tedy mówić fye nie wftydzą óni/ ktorzy powiadaia: iż ciála náfze wiecznie w fpróchniałości leżeć będą? á nigdy do żywota wiecznego nie ożywą? *BialKat* 276; A wiele tych ktorzy leżą w prochu ocucą się *GrzegŚm* 8, 11, 13; *KuczbKat* 50; *SkarŻyw* 52; MEzu mój miły/ ty iuż leżyfł w grobie/ A ia trwam iefce ná świecie po tobie. *KochFr* 81; W ziemić leży ciało/ lecz w fładny dzień wftanie *WisznTr* 34; *ArtKanc* F14v; Tę rozność tylko żywi máia z vmárłemi/ Ze onych ciála chodzą/ á tych leżą w ziemi. *KołakCath* C.

W porównaniu (1): iż nikt z ziemie powfthać nie może/ aż czału dnia fądu iego/ iedno on fam/ kthory iako Ionałf trzy dni leżał pod zákrytością ziemie. *RejAp* 91v.

W charakterystycznych połączeniach: ciało (umarłe) leży(-q) (22), kości (5), przodkowie (4); leżeć w kaplicy, przy mężu, między papieżmi, między świętymi; leżeć po śmierci.

Fraza: »tu leży, tu leżę; w tym grobie leży« [*w napisach nagrobkowych*] (10 : 2; 3): Orfzwla Kochanowfka tv leży: Kochanie oycowe, albo raczey placz y narzekanie. *KochTr* 13; W tym grobie piękna Timas leży pogrzebioná *KochFr* 54; Stániław Strus tu leżę: nie wchodź pogáninie *KochFr* 52, 53, 116, 117, 118, 132; *KlonŻal ktv*; *KochPam* 88; *PudłFr* 61; *GrochKal* 20; *SzarzRyt* C4v, Dv, D2.

Zwroty: »na cmyntarzu leżeć« (1): Zá te ktorzy ná cmyntarzu leżą. *LatHar* 660.

»w grobie, w dole leżeć (położony)« [*szyk zmienny*] (39 : 1): O mój miły panie/ iużci fmierdzi/ botz iuż czterzy dnij w grobie leży. *OpecŻyw* 68, 163; *PatKaz III* 103; *RejPs* 129v; *Leop* 3.Reg 13/31; Gdy [*Włodzimierz*] vmárł/ námázáli go Ruřzacy máściámi takimi/ iż iefczce w zupełnym cieie w grobie leży w Kijowie *BielKron* 428; [*Mahomet*] leży w dole iako ine ludzi chowaią *BielKron* 456v, 75, 83, 90v; *RejPos* Ooo4; *KuczbKat* 45 [2 r.], 50; *RejZwierc* [238]; *BialKaz* C3; fpolne tefz więzienie/ y męczeństwo odniefli/ y w iednym grobie położeni leżą *SkarŻyw* 131; A ty zwodźca leżąc w grobie Miey tam pokoy dobry fobie. *MWilkHist* B4v; *KochFr* 27, 81, 121, 132; *ReszList* 182; *WisznTr* 30;

PudlFr 27, 62; *ArtKans* F14v [2 r.]; *GrabowSet* H3, O4v; *LatHar* 314; *WujNT* 385; *SiebRozmyśl* K4; Y było iedno przeklęstwo w zakonie/ nie leżeć zmarłemu w grobie oycow fwoich. *SkarKaz* 386a; *CzahTr* L3v; *KlonWor* 82. Cf »w tym grobie leży«.

»na miejscu święconym nie leżeć« (1): A ták fie sam ofądził iżby go fłożono z iego ftołcá/ á po śmierci ná mieýfcu święconym nie leżał miedzy dobrymi. *BielKron* 154v.

»leżeć pogrzebiony, pogrzebionym, pochowany (a. schowany)« [szyk zmienny] (6 : 1 : 3): *BielKron* 403; On w prochu pogrzebionym leżąc/ wftanie wielkiej chwále *SkarŻyw* 52, 92; *KochFr* 54, 86, 115; *PudlFr* 61; *LatHar* 100; (nagł) NAGROBEK IEDNEY PANNIE. (–) TV on napiękniefzy kwiát pánienfkiey młodości [...] leży pochowany *SzarzRyt* D2, Dv.

»leżeć w prochu, w sprochniałości« [szyję zmienny] (6 : 1): Kofci iego nápełnione fą wyftępkow młodości iego/ á będą leżeć z nim w prochu [*super terram requiescet*]. *BibRadz Iob* 20/11; *BiałKat* 276; *GrzegŚm* 1, 8, 11, 13; *SkarŻyw* 52.

»w śmierci leżeć« (1): Ták fie wtym kazaniu z ktorym chodził y o ktore zdrowie położył kochał/ iż znim vmrzeć y w śmierci znim leżeć chciał. *SkarŻyw* 537.

»w ziemi, pod ziemią, w łonie ziemie, pod zakrytością ziemie leżeć« [szyk zmienny] (11 : 1 : 1 : 1): Myeycyell fya dobrze wi wfłitky duffe wyer[ne] ktore lyezicye wlonye zyemye długo ij fliro[ko] *BierRaj* 21; *OpecŻyw* 182; *RejKup* f5; *BielKron* 303; *RejAp* 91v; *GrzegŚm* 42; *CzechRozm* 194; Bo ci mieczem pobić dawno leżą w ziemi *KochJez* B2; Niechciałam cię/ mężu mój/ zoftać twoiá żoná/ Ale y w ziemi leżę ztobą pogrzebioná. *KochFr* 86; *WisznTr* 34; *ArtKanc* S18; przodkowie wálzéry kró: M. [...] oto pod ziemią fámi leżąc/ tobie tę Rzeczpołpolitą/ tę oyczyznę/ y to zlcáią Rycérftwo *OrzJan* 100; *KołakCath* C; Niech fámi oślim pogrzebem w ládá ziemi leżą *SkarKaz* 386a.

Szereg: »umrzeć i leżeć« (4): Vmarł pirwłzego dnia Maia. Roku Bożego. 1481. y leży w Conftantinopolu [*Obiit ..., in Constantinopoli sepultus*] *MiechGlab* 68; Támże w tym Zorawnie ten Stániław Rey vmarł/ y thámże leży. *RejZwierc* 274; *KoehFr* 27, 53.

W przen (4) :

Zwroty: »leżeć w grobie« (1): Więć fzukác będą/ á ia co tu rzekę fobie? (–) Połpołu/ powiélz/ z miáltem leży w iednym grobie. *GórnTroas* 37.

»leżeć pogrzebiony« (1): Dżiś w Rzymie zwyciężonym Rzym niezwyćięzony/ (To ieft ciáło w fwym ćieniu) leży pogrzebiony. *SzarzRyt* D2v.

Przen: *W polemice religijnej o obecności Chrystusa w chlebie i winie* (2) :

Zwrot: »w grobie (aż do dnia sądnego) leżeć« (2): A więc to nie bluznierftwo? Syná Bożego/ Páná Iezu Kryftá znowu grześć/ iakoby iefztze zmartwych niewftał/ ále w drugim grobie/ Srebrnym albo Złotym/ afz do dnia Sądnego leżał? *KrowObr* 105v, 105v.

ε. *Mieszkać, gnieździć się (o zwierzętach)* (16) : A iużby to obyczay fnađz był práwie krowi/ Ktora nátkawłzy boki leżąc nie nie mowi. *RejWiz* 16, 30; A będzie miefzkał wilk z báránem/ á lampart będzie leżał z koźlęciem [*Et habitabit lupus cum agno et pardus cum hoedo accubabit*] *BibRadz Is* 11/6, *Is* 11/7; *CzechRozm* 113v.

leżeć gdzie (11): *BierEz* C2v; *FalZioł* IV 44b; *HistAl* K8v; *RejWiz* 51; *Lernaea palus*, Błoto álbo yezioro támże w którym Hidrá leżałá. *Mącz* 189c; Abowiém Kárp żimie nie chodzi/ nie pásie fyę

téz/ ieno fye położą wybiwŷy łobie doły iáko kotliny/ támże leżą w doléch/ y żywią fye ziemią.
Strum P. Cf Zwroty.

Zwroty: »leżeć w bárłogu« (1): Bo s tym łączno by s świnią co leży w bárłogu *RejWiz* 169.

»leżeć pod cieniem« (1): [*Behemot, tj. hipopotam*] Leży pod cieniem w iámie [*Sub umbriferis arboribus dormiet in secreto*] trćiny ná mokrádli. *BibRadz Iob* 40/16.

»leżeć w jamie« = *dormire in secreto PolAnt* (2): [*te ryby*] zimie leżą wiamach morzkich, á lecie wychodzą z nich *FalZioł* IV 32c; *BibRadz Iob* 40/16.

»leżeć w łóżyŷku« (1): Y zaŷz wydrzeŷz Lwicy łup/ á duŷŷę Lwiąt iey náŷyćilŷz? Kiedy leżą w łóżyŷkách [*cubant in antris*]/ á w iáŷkiniách czynią załogi? *Leop Iob* 38/40.

»w mieszkaniach leżeć« (1): A (ták) w chodzi zwierz do legowisŷká/ y w mieŷzkániach fwyh leży [*in habitaculis suis habitabit*]. *BudBib Iob* 37/8.

aa. *Stojąc, siedząc lub klęcząc opierać się górną częścią ciała o coś* (9) : Iezns [!] mily od wielkiego ŷmętku zbládwłŷy/ na on ŷtol vpádl/ ij leżał ta^m przez dlugi czas/ płaczątz zatraceniá przekłętego Iudáŷŷa. *OpecŻyw* 86.

leżeć podle czego (1): á kofel ŷmierdzący iákoż wczorá vŷiadł podle niego/ tákże teŷ iefŷczce podle niego leży. *RejZwierc* 24.

leżeć u czego (1): A nie mam ia nic miŷŷzego/ iáŷ v czopu leżeć Bo tám chłódne piweczko/ zda ŷie w káldon bieżeć. *PaxLiz* C4v.

Zwroty: »leżeć na piersiach« [*o wyrazie ufności i przywiązania*] = *recumbere in sinu a. supra pectus Vulg* (5): *OpecŻyw* 173; *Leop Ioann* 13/23, 25; *RejPos* 278v; y dla tegoż od Pána [*Jan*] bárziesy był miłowan/ y leżał ná pierŷiách Pána Ieŷuŷowych. *WujNT* 299.

»na lice leżeć na kolanoch« [*o pozycji podczas porodu*] (1): Zafię iefŷthliby k temu barzo thłuŷta albo ciałem zbytnie była obłóŷona niewiaŷtha Tedyby ŷnadniey takowey na licze leżeć nakolanoch. Abowiem richlej y z mnieyŷzą cięŷzkoŷcią porodzi. *FalZioł* V 23d.

b. *O rzeczach; głównie z dodatkowym odcieniem: znajdować się [w tym: gdzie (146)] (192)* : *BierEz* D3v, Kv; *PatKaz II* 39v [2 r.]; *FalZioł* I 142a, 155d, II 2b, IV 5b, 37d, V 9, 31v; *GlabGad* G2v, I4; *RejJóz* D7; *LibMal* 1547/133v; *RejKup* f5; iŷ ták wiele złotá w Perŷiey leży [*tantum aurum in regno perside requiescit*]/ iŷby zwyciężyło iáŷnoŷć Słoneczną *HistAl* C4; *RejWiz* 12v, 25v, 132; *UstPraw* B2v; Wŷzák y złoto gdy leży/ tedy poŷmledzyeie. *RejZwierc* 68; Robáctwo po drogách leży iŷ y do miaŷt przyiaŷd trudny przed wielkim owádem. *BielKron* 267v, 111v; Fugacia, mała Persica apellat Plinius, Które łatwie gniyá/ nie długo leżą/ niegodzą ŷie ná chowánie. *Mqcz* 138d; Dobrze téŷ pŷinki vtłukŷy wlać koŷiowi w gárdło/ á záwiéŷć go gđŷie ná gnoy owczy/ ktory pré leżác *SienLek* 173v; *HistRzym* 12; *HistLan* F5; *RejZwierc* 186v; *Strum* G2v [2 r.]; *CzechRozm* 257v; *KochPs* 72; *ZapKoŷcier* 1583/39; *WisznTr* 19; *GostGosp* 136.

leżeć na czym (26): *PatKaz II* 39v; *RejRozpr* A3; Koŷchki the y zrabkyem na ŷtholye lyezali wgizdbye *LibMal* 1547/127v; *RejWiz* 19, 65; *BielKron* 312v; *RejAp* 51; *RejPos* 222; *HistLan* C2v; *Strum* G2v; *WujNT* 122; Padł ná kámién co zdawná na vŷicy leżał *KlonWor* 44. *Cf leżeć czym na czym*; »na drodze leżeć«, »leżeć na ŷpodku«, »na ŷmieciach leżeć«, »na wadze leżeć«, »na wierzchu leżeć«, »na ziemi leżeć«.

leżeć czym [= którą z powierzchni] *na czym* (1): á wżákże w onę dżiurę w podkład wetkay fkorę świeżą ziąęcą/ áby ná fádnie ścierwifkiem/ á nie śiercią leżała *SienLek* 180.

leżeć w czym [= w jakim sprzęcie lub narzędzie] (13): Też gir żywot odmięcza nie dłu^{go} w żołądku leży *FalZioł* I 96b, III 25a, b; *GlabGad* G6v; *RejKup* m5v; *RejWiz* 13v, 14v, 61v; *HistRzym* 83v; Bo iáko iáfne á piękne złoto by też w napługawfzym worku leżało/ tedy ono oney fwey iáfności dla fżpetnego worká nigdy ftrácić nie może. *RejZwierc* 71v, 96v. Cf »w skrzyni leżeć«.

leżeć przez co (1): przez lift piála krolowi Sálomonowi/ iż widzyála v niego iedno drzewo ktore leżało przez potoczek błotny *BielKron* 78.

leżeć jak (5): *BielŻyw* 22; Ale gdy żołądek tak zołthawi iż go nie dokładzie tedy pokarm bełtworno leży *GlabGad* G3; *KochPieś* 3. Cf »cienko leżeć«.

W połączeniu z przydawką orzekającą (9): Tełtáment leży zdarty prochem przypadł w kącie *RejWiz* 58v; Y Zbroiczka v Płatnerzá leży zárdzewiała *BielSpr* b2v; *KochPs* 27; Bo iuż dwánaście Séymów minęło/ po ofáttecznym wydaniu Státutu/ których Conſtitucię w fexterniéch rołtrzéláné/ y rozróznioné dotychmiałt leżą *SarnStat* *4, *7 [2 r.]; *WitośLut* A5v; *KlonFlis* F3. Cf »na śmieciach leżeć wyrzucony«.

W przeciwstawieniach: »leżeć ... bieżęć, działać, poruszyć, wyrość« (4): *BielŻyw* 126; *RejJóz* D6v; Gdyż to máłe miłterftwo/ kiedy kámięń leży/ Piękniey Więć ná to pátrzyć/ kiedy gdzye co bieży. *RejWiz* 148v; *KochOdpr* D2.

W porównaniach (9): Máłóby nam po zyołach bychmy przyrodeniu/ Nie czynili bezpráwia w piciu á w iedzeniu. Gdyż to ząwżdy w żołądku iáko młoto w kádzi/ Leży/ w ktorým robacy zámnożą fie rádzi. *RejWiz* 61v, 14v; Bo wczoráyfe iefzcze nie zgniło w żołądku/ leży iáko fmierdzące młoto w kádzi *RejZwierc* 157v; *KochPs* 155; *SarnStat* *7. Cf »leżeć jak(o) kamień«.

W charakterystycznych połączeniach: bańka szklana leży(-q), bdła, błoto, brog, ciało Boże (Pańskie) (4), czyn, dar, drzewo, gnoj, grona winne (2), jedło, kamień (kamienie) (6), karty, kłoc, kłoda, konstytucyje (4), koryto, kości, kożka, krowiniec, książki (2), liście, lutnia (2), łodzia, muł, ofiara, święty olej, picie, piemądze (4), płachta, płotno, pokarm, pokrzywka, potrawa, prąd, przepaści, robactwo, rzecz (2), siekiera, skarb, skorka, skrzynka, srebro, szaty, szkatuła, szyszki, testament, towar, trąba, wełna, wilgotności (wilkości) (2), woda w stawie (2), zboże (2), zbroiczka, złoto (4), żelazo; beztworno leżeć, (tak) (nie)długo (16), przy drodze (po drogach) (2), w kancelaryjej, na majestacie, na polu, przez potoczek, jako powłoka, w puszcze, na sadnie, sierścią, na słońcu (3), na stole (stoliku) (6), ścierwiskiem, na ulicy (2), w worku, wysszej łokcia, zardzewiały, zdarty.

Frazy: »księgi leżą (a. mają leżeć)« = księgi sądowe są wyłożone, udostępnione dla dokonywania wpisu (5): *UstPraw* B2v, G2v [2 r.]; Grammatophylacium, Kancelaria też sklep álbo ynfe mieyfce gdzie poľpolite xięgi/ w które zapify czynią/ leżą. *Mącz* 148c; Księgi po Sądzie trzy dni máią leżeć. *SarnStat* 746.

»śnieg leży« (2): *Mącz* 447c; Śnieg ná ziemi wysłzý łokciá leżał *KochPieś* 3.

Zwroty: »leżeć we błocie« [szyk zmienny] (2): [*Kur do jaspisu*:] Szkodá iż leżyfz w tym błocie/ Bo by godzien być we złoćie. *BierEz* M2; *RejWiz* 48.

»cienko, miało leżeć« = *być płytkim (o wodzie stojącej)* (2): kędywodá cienko leży w Stáwie *Strum* L2, L2v.

»darmo leżeć« (4): [*Kur do jaspisu*:] Ty tedy dármo tu leżyfz/ W niczym mi fie nie przygodziłfz. *BierEz* M2; *RejWiz* 191v; *RejZwierc* 18, 23.

»na drodze, naprzeciwno leżeć« = *stać na przeszkodzie, zawadzać; obiacere* *Mącz*, *Calep* (1 : 1): Obiaceo, Ná przeciwno komu leżeć/ ná drodze závádzáć. *Mącz* 161c; Obiaceo – Na drodze lięzę, zalięgłem. *Calep* [713]a.

»leżeć jak(o) kamień, by marne kamienie« [*szyk zmienny*] (3 : 1): Gdyż chleb takowy iż ięft cięńszy przeto w żółdku leży iako kamien [!] *GlabGad* G6v; Pieniądze w fkrzyni leżą by márne kámienie. *RejWiz* 13v, 18v; *CiekPotr* 45.

»w kupie leżeć« (1): A iż czyrwone złote przy fwiecy fie zdáło/ Bo ich w kupie niemáło ná ftole leżało. *HistLan* C2v.

»leżeć pod ławą« = *być ukrytym, porzuconym, nie używanym* (1): Niegodziło fię/ áni tego Pan Bog dopuścił/ áby táka pochodnia leżeć pod ławą á táic fię miała *SkarŻyw* 235.

»odłogiem leżeć« (1): Więc oné [*konstytucyje*] ftáré, które tych wieków iákoby odłogiem leżą próznuiąc, poniekađ fą porządzone *SarnStat* *7.

»prozno, proznując leżeć« [*szyk zmienny*] (2 : 1): Ludzki áywot ięft iako żelazo, ięfthli fie im czo działa ogłódze fie, ięftli prozno leży rdza ie kazi. *BielŻyw* 126; *MurzNT* A4; *SarnStat* *7.

»w skrzyni leżeć« (2): Dobrze by tych fzat porużyć A nie wadzy ich przeufużyć Czo od roku w skrzyniach leżą *RejJóz* D6v; *RejWiz* 13v.

»leżeć na spodku [czego]« (1): Kto ią [*rzodkiew*] iada przed obiadem/ tedy wźnofi [!] pokarmy ku gorze á niedopufzcza ich fpołem leżeć na fpodku żółdka *FalZioł* I [116²]d.

»na swym miejscu leżeć« (2): Káżdá rzecz ma ná fwym mieyfcu leżeć. *GostGosp* 12, 54.

»leżeć w szpichlerzu« (1): Aby niebyła pfzenicá/ żyto/ groch/ Soczewicá/ y inne zboże tak wępół. Ale áby koźde/ iáko fłufze ofobno leżało w fzpichlerzu *SienLek* 45.

»na śmieciach (a. na śmieciu marnym) leżeć (wyrzucony)« (2): iż fie fłukł iáko báńka fklána/ Co ná to y ná owo była vdzyálána. A to co do niey wleią tym będzie fmierdzyálá/ A potym gđzye ná śmieciu ná márnym leżała. *RejWiz* 53; *KochPs* 43.

»na wadze leżeć« (1): Dependo, Ná wadze leżę *Mącz* 289a.

»na wi(e)rzchu leżeć« (2): *RejWiz* 125v; Ale ty pokrywki kthóre ná nim ná wiérzchu leżą/ nie pewné fą *Strum* G2v.

»w (zakrytym) kącie leżeć« (4): *RejRozpr* D; *RejKup* g7; Iuż y Lutnia w zákrytym kącie gđzieś leżała/ Snadź y ftron fpełná zdrowych ná fobie nie miała. *WitosłLut* A2; *SapEpit* A2v.

»w zawarciu leżeć« (1): Wízákoż nie przeto podáię do niey [*libraryej*] ty Kfięgi/ áby fię ich więtfzy poczet á liczbá w Bibliotece W. K. M. przyczyniła/ á potym tylko iżby to w závárciu miało leżeć *BibRadz* *2v.

»na ziemi leżeć« [*szyk zmienny*] (7): *BielŻyw* 22; Detinent terras nives, Leżą długo ná ziemi. *Mącz* 447c; *RejZwierc* 18; Twym rozumem tak miernie ziemiá włádzoná/ Ze ná wieki nie będzie nigdy

poruŕzoná. Ná téy/ iáko powłoká/ przepási [= *morza*] ležáły/ A góry niezmierzoné wody zákrywály.
KochPs 155; *KochPieś* 3; *GostGosp* 48, 88.

Szeregi: »leżeć albo stać« (1): Ledá yákye [z*gromadzenie rzeczy*] yeft/ gđzye części álbo rzeczy ledá yáko fye zbyežá/ á nic ná tym gđzye á yáko która leży álbo łtoi: Yáko kupá zboža/ łtádo źwirzát.
KromRozm III F6v.

»nie zgnić, leżeć; leżąc (po)gnić« [szyk 3 : 1] (1; 3): Widziŕz onego łkępcá/ coź mu potym [b*ogactwie*] było/ A wźák to dármo leżąc ná poły pogniło. *RejWiz* 191v, 14v, 74; *RejZwierc* 157v.

W przen (23) : *RejKup* g6v; *RejPos* 326; A on nałłáchetnieyŕzy wárłtát gđzieby teź co ná nim kwoli niewinney duŕzycy być miáło robiono bárzo zárdziejwiał/ á pełen plugáwey żuželice/ dziwnych zábawek łwiátá tego wźędy około niego leży. *RejZwierc* 71.

W połączeniu z przydawką orzekającą (5): *RejPos* 260; Iuź cnotá/ łławá/ pomierność/ poćciwość/ poboźność dawno zázieżłá leży/ y kram dawno záuwrto gđzie iá polerowác miano *RejZwierc* 71; Kto ma być Królem: iuź dekrét gotowy Przed Bogiem leży *KochPieś* 40 [*idem KochWr*]; *KmitaPsal* A2; *KochWr* 16.

W przeciwstawieniu: »leżeć ... bieżć« (1): *RejWiz* 149 cf »jako kamień leżeć«.

W porównaniach (6): Bołkie zász [r*eczy*] iáko przyproŕzone y łmiáde ležá: iáko bywá złoto niewypolerowane bez gláncu *CzechEp* 233. Cf »jako kamień leżeć«, »jako w popiele zagrzebiony leżeć«, »prochem leżeć«.

Fraza: peryfr. bibl. »zasłona leży na sercu [czyim]« = *ktoś trwa w niewiedzy* (2): *NiemObr* 83; ále áź do dźiŕŕieyŕzego dñiá/ gđy Moyzeŕzáz czytáią/ załłoná leży ná łercu ich [*velamen positum est super cor eorum*]. *WujNT* 2.*Cor* 3/15.

Zwroty: »jako kamień (a. kamienie) leżeć« (2): Iedno przekłéta zyemiá/ tá w łwoiey cięźkości/ Vżywa włtáwicznie tey łwey márney mdłości. Iź łie nigdy nie ruŕza/ iáko kámieñ leży/ Choć niebo włtáwicznie około niey bieży. *RejWiz* 149; *RejZwierc* 65v.

»w kácie leżeć« [szyk *zmienny*] (4): BOgułzom tego łzczęŕcia/ záprawdę nie łzkodá/ Iź łá ták obdárzeni/ łłáchetnie od Bogá. Y tych ich cnych zwyczáíow/ łzkodá leżeć w kácie/ Gđyź doŕzych łíłá Koni/ łłzkápieie w chomácie. *RejZwierc* 81v; *RejZwierc* 65v; *KochCzJan* A2v; zátřzymały náwet zácžeté *ŕtudia* y *conatus* wielkie [...]/ które/ *proh dołor*, w kácie odłogiem ležá. *JanNKar* A3v.

»leżeć odłogiem« [szyk *zmienny*] (2): Drugi raz nie wywabiłz/ iédź łam w drógę z Bogiem/ Bo po téy fórze miéłzek móy leży odłogiem. *PudłFr* 34; *JanNKar* A3v.

»jako w popiele zagrzebiony, jako popiołem zatrzęsiony leżeć« [szyk *zmienny*] (1 : 1): *RejAp* AA3v; A wźákoź áby tho łwięte imię iego ták nie ležáło ná potym iáko w popiele zágřzebione *RejPos* 300v.

»prochem leżeć« (1): áby *secreta ingenii* iego mole płowác/ álbo prochem w kácie ležąc/ zágřnić miáły *KochCzJan* A2v.

»w łmieciach leżeć« (1): niechayże v mnie zakon twoy/ boiaźń twoiá/ y miłóść twoiá w łmieciách nie leży *LatHar* 642.

»leżeć wzgardzony« (2): *Prot* A3; Koniecznie gđyby był ná *Conciliu*^m Niceńłkiem nic nieważył rozum á wźgląd ná Bogá/ tedyby było Páphnucyulá iednego wotum ležáło wzgárdzone [*contempta iacuisset*] wźględem ták wielkiego mnołtwá łńŕzych. *ModřBaz* 30.

»zawarty leżeć« (1): A coż ci będzie po onym pożytecznym/ ktore iáko kámienie záuwrte w kácie leży? *RejZwierc* 65v.

»na ziemi leżeć« (1): Iákoż mamy rozumieć/ áby fię ci kocháli w rzeczách Bożych/ ktorzi z miłości fámymch siebie/ á z nienawiści drugich/ dopufzczáią ná ziemi leżeć [*iacere*] práwu/ Bożemu *ModrzBaz* 140v.

Przen: O dobrach doczesnych wobec Boga (5) :

leżeć przed kim, przed czym (3): á więtfzy dáleko v nas ftrách ledáíákiego thu wechciá fwieckiego/ ktory przed thym ftráfzliwym iáko plugáwe fmieci leży/ á niżli Páná tego przed ktorym drży ziemiá y niebo. *RejAp* 15v, Cc8v. Cf »leżeć przed nogami«.

Zwroty: »(jako błoto a) jako fmieci(e) (plugawe), jako proch leżeć« (3 : 2): A coż rozumieć mamy o tym Pánu przed ktorego nogámi wfzytki bogáctwá y wfzytki rofkofzy fwiátá tego iáko błoto á iáko fmiecie plugáwe leżą *RejAp* 176v, 15v, 115, Cc8v; *RejPos* 167.

»leżeć pod nogami, przed nogami [*czyimi*]« (2 : 1): *RejAp* 115, 176v; Niewierzze themu áni miey tey nádzieie/ boć to wfzytko co ieft s fwiátá tego/ iáko fmiecie á iáko plewy leży pod nogámi Páná tego *RejPos* 167.

α. *Opierać się (o budowlach lub ich elementach) [na czym]* (7) : *BibRadz* 3.Reg 6/6, 10; kazał chłopcu co go [*Samsona*] wodził áby go przywiódł do fłupow/ ná ktorych wfzytek dom leżał *BielKron* 52; Lacus in aedificiis, Báłki álbo gładkie dyle álbo tramy ná których podłogá leży. *Mącz* 182b; *BudBib* 3.Reg 6/6; będąc máluczkim/ gdy fłyfzał o iednym Pánu Bogu/ wedle lat fwoich iáko miedzy gorámi vrodzony/ mniemał áby niebo ná gorach leżało/ y tám Pan Bog miefzkał *SkarŻyw* 331.

W charakterystycznych połączeniach: dom leży(-q), podłoga, tramy (3); na balkach leżeć, na dylach, na murze (2), na odsadzeniach muru, na słupach, na tramach.

W przen (1) : Gdy człowiek chętny/ á do krefu bieży/ Ná ktorym/ zakład wieczney chwały/ leży/ Pod czás przypada/ że mu wolá mieniífz/ A przeciwnego/ częfto fwym być mieniífz. *GrabowSet* 12v.

β. *Spoczywać na czymś w pozycji przeciwnej do naturalnej lub użytkowej* (17) :

W połączeniu szeregowym (1): Taczáią fie korony/ pádáią infuły/ Z rogátemi birety waláią fie ftuły. Leżą tarcze/ proporce/ podle nich pobići *RejWiz* 82v.

W charakterystycznych połączeniach: naczynie leży, proporzec, statek, tarcz (2), zbroja.

Zwroty: »na bok leżeć« (1): Futile, Nieyáki fáték álbo naczynie s fzpiczáltym dnem które muśy záuždy ná bok leżeć. *Mącz* 141c.

»leżeć na twarzy na ziemi« [*o posqgu o ludzkim kształcie*] (1): á otho Dagon leży ná twarzy ná ziemi [*iacebat pronus in terra*]/przed Archą Páńfką: Tedy podniefli Dagoná/ y poftáwili ná fwym miefcu. *Leop* 1.Reg 5/3.

»leżeć na ziemi« [*szyk zmienny*] (3): (*nagł*) W pokoju figurá niedbáłości. (–) NA fpokoyną figurę/ koniá vbránego/ Máluią/ w pługu zá nim/ páchołká zbroynego. A tarcz leży ná zyemi/ ptacy po niey gráią *RejZwierz* 117v; *KochMon* 26. Cf »leżeć na twarzy na ziemi«.

αα. *O roślinach: być wyróconym, złamanym, ściętym* (7) : [*Krzaki winnice*] Wyfieczone w ogniu leżą/ niemálfz kto rátuiać/ A z gruntu práwie niífzczeią *KochPs* 122.

W przeciwstawieniu: »zakwitać (*a. zakwitnąć*) ... leżeć« (2): *RejWiz* 83v; Iáko roľły trawá fyta Z poránku pięknie zákwita/ Wieczór koľá podśieczona Leży ná ziemi wzgárdzona *KochPs* 137.

W charakterystycznych połączeniach: *krzak leży, kwiatek (2), trawa.*

Zwroty: »w gnoju leżeć« (1): Kwiatek błýszczący fnádnie w gnoiu leży/ Tákże chłop hárdy co fie pychą ieży. *RejZwierc* 218v.

»leżeć na ziemi« (1): *KochPs* 137 *cf W przeciwstawieniu.*

W przen [w połączeniu z przydawką orzekającą] (3) : Tákíe więc kwiáty leża [!] koľá podsieczoné/ Albo defzczem gwałtownym na ziemię złożoné. *KochTr* 14; y iáko przy poiedynkowym y fzczeľnym fádźie duchowne duźe mey drzewo pádnie/ ták leżeć ná czáły wiekiem nieokrefzone bédźie. *LatHar* 638.

Zwrot: »leżeć zwiędły« (1): A on z drugimi ná pokośie kwiatki Leży iuż zwiędły gwałtem/ á nie latki. *SzarzRyt* C4v.

ββ. *O budowlach:* *być zrujnowanym, powalonym, zniszczonym (5) :* *KochPs* 134; Perpetuae aedes ruunt. Wfziťtek dóm weľpolek leży. *Mącz* 292d.

W połączeniu z przydawką orzekającą (2): Swiátnicá twoiá gore/ namiot roztargány Leży w prochu fzkárdźie nogámi wdeptány. *KochPs* 110. *Cf* »na ziemi leżeć powalony«.

W charakterystycznych połączeniach: *dom leży(-q), mury (2), namiot, parkan.*

Zwroty: »leżeć w prochu« (1): *KochPs* 110 *cf W połączeniu z przydawką orzekającą.*

»na ziemi leżeć powalony« (1): Ieľzczeń mury ná ziemi leżá powáľone *KochOdpr* B4.

W przen (1) :

Zwrot: »w rozwalinach i rumie leżeć« (1): Szczeńśliwe práwie miáľto ktore w rozwáľinách y rumie obáľonego świeckiego pánowáńia/ leżąc/ [...] fzyrzey fwoię duchowną władzą/ niľzli kiedy páńľtwo Rzymľkie/ rościága *SkarŻyw* 408.

γ. *O mgle:* *unosić się [nad czym] (1) :* Caligare dicuntur amnes, Gdy fie kurzy z rzék/ á gdy yáľoby mgľá nád wodámi leży. *Mącz* 31d.

δ. *Być przyłożonym, nałożonym, przylegać (12) :*

leżeć czym podle czego (1): Tak iżeby pirwfzy palecz brzulfzczem leżaľ podle łame^{go} łtawu dľoni koľci *FalZioľ* V 12v.

leżeć przy czym (1): Przy thakowym rodzeniu ma [...] mazać rączki y ramionka z pleczoma dziecięczemi/ á tak z matki wyciągać iźby rączki przy vdzikoch leżały. *FalZioľ* V 21a.

leżeć na czym jak (1): Acipenser seu aquipenser, piscis magnae aestimationis olim. Ribá niepoľpolita ná którey łulfzcziná wľpák leży/ to yeľť/ ku głowie á nie ku ogonowi. *Mącz* 2d.

αα. *O szczegółach ubioru (3) :*

leżeć na czym [o części ciała] (1): Niewierna á pľotľiwa/ przypráwiona żoná/ By teź ná fwiniem pyľku/ leżaľá zaponá. *BielKom* B8.

leżeć na czym [o innym ubiorze] (2): A zwiążá napierfniká z obrączki iego z Obrączkámí Efodu/ tásmą Hiácyntowá/ ták iźby leżaľ ná háťtowáńiu Efodu [*ut sit super balthium superhumeralis*] *BibRadz Ex* 28/28. *Cf Zwrot.*

Zwrot: »leżeć na wierzchu [czego]« (1): końce łańcufzkow/ zawnleczełz zá Ofádzenia v humerałow/ kthore będą leżeć ná wierzchu Efodu. *BibRadz Ex* 28/25.

ββ. *O lekarstawach [w tym: na czym (5)] (6)* : Gdy ten woreczek przyłożyłz na głowę na ciemię/ remę zimną vleczá gdy thak długo na głowie ciepło będzie ten worek leżał/ iłzby fię głowa mogła zapocić. *FalZioł* I 93d, II 21b, V 88v, 89, 104v; Dobrze téż w tey chorobie vwięzić koniowi pod gárdłem/ pokrzywného korzenia/ coby mu y ná pierśiach mogło leżeć. *SienLek* 183v.

W charakterystycznych połączeniach: worek leży; ciepło leżeć, (tak) długo (3), na głowie, na licu, na piersiach, na włosiech.

ε. *Kryć się, tkwić w czymś (11)* : potim w ty dołeczki gdzie żółtki leżały: nałyp nieczo koperwaferu *FalZioł* II 19b.

leżeć w czym (6): Też fwieże ryby przełolić/ ale aby w łoli długo nie leżały *FalZioł* V 64, V 94v; *GlabGad* H7v; Utriculus, Luská álbo plewá żytna w którey ziarno leży. *Mącz* 509d; *Strum* G3; *Calep* 1101b.

W charakterystycznych połączeniach: gębka leży, jaje, ziarno (2), żółtko; długo leżeć, w konwi, w łusce, mocno, w occie, w plewie, w soli, w stręku, w ziemi.

Zwrot: »w skryciu leżeć« (1): Sublateo – Wskriczi [!] lezę. *Calep* [1017]b.

W przen (3) :

Zwroty: »w popiele zagrzebiony leżeć« = być opuszczonym, zaniedbanym (1): káždy napilniey ftrzeże wławnego fwego ábo powinowátého fwego/ á Rzecz półpolita w popiele zágrzebiona leży. *RejZwierc* 194.

»leżeć w rosole« = być w kłopotach (1): Owa ták długo leżał w tym rofóle *KochFr* 64.

»leżeć w swym starym rosole« = nie pragnąć zmian dotychczasowego położenia (1): Poki im frálzki piłsełz/ to rádzi czytáią/ Piłzze co fátiecznego/ írodze fię gniewáią Bo prawie (iáko mówią) to ie w oczy kole/ Snadź im miło ták leżeć w fwym fátarym rofóle. *Prot* A2v.

c. *O częściach ciała ludzkiego [jak] (2)* : á to trzeba pilności aby członki czo na prościey leżałyby fzijsia fie nienachylała/ [...] y infze członki aby inaczezy niżli potrzeba nie leżały nachylone. *FalZioł* V 35v.

W połączeniu z przydawką orzekającą (1): *FalZioł* V 35v cf wyżej.

2. *Znajdować się, być, trwać w jakimś miejscu lub sytuacji, być położonym (590)* : Abowiem nigdy fie nie inaczezy nieftánie áni ná niebie áni ná ziemi áni wgłębokofci morłkiey iedno ták iako fie iemu podoba/ á fnadz y ná tych miełcach/ ktore leżá wniewiádomych głębokofciach. *RejPs* 201v.

W połączeniu z przydawką orzekającą (1): IEden fie pan iął báíác/ co Srzodá vmiáła/ Trzy látá głowá żywa ná kołciach leżała/ Ktora Srzodę fułzáła/ áż ią rozgrzełzono/ Toż ią potym s kołciámi do grobu włożono *RejFig* Aav.

W przen (1) :

Zwrot: »wszem na uściech leżeć« (1): In ore atque in sermone omnium esse Włzem ná uściech leżeć. *Mącz* 386d.

Przen: *Kryć się, chować się [pod czym] (1)* : Pellacia, per blanditias deceptio, Piękrófzki słów pod któremi zdrádá leży. *Mącz* 182b.

a. *O ludziach, jednostkach ludzkich: przebywać (46)* : bo iáko Ionałz trzy dni w żywocie Wielorybá leżał/ tak też Pan Kryřtus do trzeciego dnia w grobie był. *BielKron* 92, 120v; *Ibi plurimum est*, Tám wřtáwicznie leży/ tám go zázwdy naydziefz. *Mqcz* 307b; *RejAp* 91v; przodkowie wářzýy Kró: M. nie pod řtrzechá leżąc/ ále w polu fie potykáiąc budowálic tak wielkie páńřtwo. *OrzJan* 86.

Zwroty: »leżeć darmo« (1): Też nie leż domá dármo iáko niepotrzebne drewno/ miey fie też czářem do koniczka/ do zbroiczki/ y do inřznych potrzebnych fobie rzeczy *RejZwierc* 28.

»doma, w domu leżeć« = *domo se tenere, publico abstinere* *Mqcz* [szyk zmienny] (4 : 1): *Publico abstinere*, W domu leżeć/ nie vkazowác fie ná wiátr. *Mqcz* 446d, 94c; *RejZwierc* 28; *ActReg* 132; *OrzJan* 48.

»w káćie(ch) leżeć« (2): *HistLan* F6; Toć też tu trzebá rozumieć/ iż nie tylko to ieřt ćichy Czo tylko w káćie milcząc leży/ á ni nacź dobrego áni ludziom/ áni Bogu/ áni Rzeczypóřpolitey przygodzić fie nie może. *RejZwierc* 139.

»leżeć jako niepotrzebne drewno« (1): *RejZwierc* 28 cf »leżeć darmo«.

»odłogiem leżeć« (1): Przymiérze řtánowić z nieprzyiáćielem: woyny zániechywác: odłogiem prózno domá leżeć: wřzyřtko to řá pożytki wářné *OrzJan* 48.

»proźno leżeć« (1): *OrzJan* 48 cf »odłogiem leżeć«.

Szereg: »leżeć, (a) chowác się« [szyk 1 : 1] (2): y owřřem then ktoryby tákye [wrzody a niemocy, choroby] ćirpyáł w zámknýenyu á mieyřcu ofobliwem leżeć á chowác fie ma *GliczKsiąż* G4v; *Mqcz* 94c.

α. *Mieszkać, zwłaszcza tymczasowo lub w prymitywnych warunkach; sypiać, nocować, kwaterować (33)* : Ná co y Cefarz z zamku pátrzyć mogł/ gdzie ze wřzyřtkim dworem řwym leżał. *BielKron* 328v; Záwřzeć řmierć zá pářem/ być téź dobrze nigdy ná woynie nie był/ tylko w lichýy gdzie háyducze leżał. *OrzJan* 43; *SkarKaz* 520b.

leżeć u kogo (1): czařzu onego Gdi Pan Weyer wřzukoma sthnachty leřzał *ZapKóścier* 1582/27.

W połączeniu z przydawką orzekającą (1): Był też niektory żebrak imieniem Lázarz/ ktory leżał v wrot iego/ wřzyřtek owrzedźiáły *WujNT Luc* 16/20.

W przeciwstawieniu: »leżeć ... bieżeć« (1): Przydzye řyem/ niebożářka po řtodoxách leża/ A iáko Woźny krzyknie/ tho by pczóły bieża. *RejWiz* 123v.

W porównaniach (2): *RejPos* 138v; Obaczywřzy řię ludźmi być řyli iáć ludzie/ Co pierwey káźdy iáć Wilk leżał w leřney budzie. *StryjKron* 250.

Zwroty: »leżeć u drzwi, przede drzwiami, za drzwiami, u fortki, u wrot, pod (w)schodem, przed sieniá« [w tym: przed sieniá abo u wrot (1)] = *iacere ad ianuam* *Vulg* [szyk zmienny] (2 : 1 : 1 : 1 : 2 : 2 : 1): *RejKup* 18v; *MurzNT Luc* 16/20; Y dał iemu chlebá ryb y wody/ áby iadł/ á kázał iemu zá drzwiami leżeć rzekác Pielgrzymie chćeřzli fie ty ořwięćić/ idźiřz ná ofobliwe mieyřce. *HistRzym* 37v; *RejPos* 138v, 161, 162; On niechćiał przed řię odchodzić dáleko: ále leżał przed řieniá abo v wrot tak ná wietrze/ y ná zimnie przez długi czás. *SkarŻyw* 184, 135; *WujNT Luc* 16/20.

»leżeć w karczmie« (1): Bo řię dzys ofwieczy kazdy By też leżał wkarczmie zázwdy. *RejKup* m3v.

»leżeć w káćie« (1): Y leżał w onym káćie. Y pocźnie mu iego Ociec/ z řtołu řwego potraw pofyřác mowiąc: Cierpliwy to iáćiř vbogi/ tak ná zimnie y deřdźu wytrwa *SkarŻyw* 135.

»po stodołach, w stodole leżeć« [szyk zmienny] (2 : 1): Iłch trzi nyedzielye myneli wśłobothą swyatheczna łpyanthkv na łobothą zwyeczora wkonynye v kvyaviny wśtodolye na przedmyeśczyv lyezancz Staniflawem strichem ad cuius instanciam yełth pogimana *LibMal* 1552/169v; *RejWiz* 123v; *RejZwierc* 189.

Przen (14) :

a) O pohańbieniu, nędzy, niskiej pozycji społecznej (12) :

W połączeniu z przydawką orzekającą (1): A nędzny łazarz vćifniony bez wśzego miłofierdzia leży przedewroty náfzymi/ á my to łobie zá rołkołz á zá krotofilę mamy. *RejZwierc* 260.

Zwrot: »leżeć przede drzwiami, przed dworem, przede wroty« (4 : 1 : 1): Obeyrzyfz łie tedy nędzny bogaczu/ á obáčz iáka wielkość Łázárzow leży przede drzwiami twoiemi *RejPos* 162v, 164v, 185v, 192; *RejZwierc* 260; Y co ono Zbáwiciel náfz w iednymże przykłádzie Bogaczá y Łázárzá frogą przegrożkę zołtáwił/ tego łie w Polfzce połpolicie nápátrzy/ gdy cáła wieś Łázárzow leży przed dworámi budownych Bogaczów *PowodPr* 70.

»leżeć (jako) w opłotkach, pod płotem« [szyk zmienny] (4 : 2): á kołcioł zywy nędze cirpy podpłotem leżąc/ yłamy gy oddzieraią y požeraia gorfzy niłly wylczy drapieżny. *SeklKat* Q3, L2v; A iż też tho dla prołtych á dla tych ktorzy leżą na vlicach á w opłotkoch/ [...] iełth vczyniono *RejPos* 156, 160 [2 r.], 239.

b) O życiu doczesnym (2) :

W porównaniu (1): Bo obáčz w iákieyś łálce od niego łtworzony/ Ześ máło od Anyołow łtanem vnížony. Nie leżyłz tu ná łwecie iáko ine źwirzę/ Co nátkawłzy brzuch trawą potym w piáku gmerze. *RejAp* AA6v.

Zwrot: »leżeć na świecie, na ziemi« (1 : 1): *RejAp* AA6v; A nigdy niebędziemy mogli ták iáko przyłtoi Pána Bogá miłowác y chwalić/ (co iełt nieiáką rzeczą więłszą y powážnieyłszą/ niželibyłmy leżąc ná ziemi zá mocą ludzką dołtác iey mieli) iełli nas pomoc łálki Bożey niewełprze. *KuczbKat* 395.

b. O narzędziach anatomicznych, płodzie itp.: być położonym [gdzie] (36) : O mułzył to bycz y był dzywno czyłty zyuołth gđzye criłtus myal lezecz y chczał łyą narodzvcz *PatKaz II* 45v; *FalZioł II* 7d, V 16, 17a, 31, 44; Cżemu w łamym cżłowiecze łerce iełt przy łewym boku gđiż v bydląt inłzich leži w połrzołku. *GlabGad* E3, E3, E7 [2 r.].

leżeć na czym (3): Płucá dwoy vrząd máia/ Sercuciem miáłto wezgłowia podłožony/ ná ktorzych leży *SienLek* 16v, 89v, 95v.

leżeć w kim, w czym (19): *PatKaz II* 71; *FalZioł V* 33v, 85; v kthorego źwierzęciá przodek iáko v Liłzki/ połłádek iáko v małpy/ nogi iáko v cżłowieká/ pod brzuchem ma iáko łkrzynię/ w ktorey dżięci iey leżą ták długo/ áż łie wychowáia *BielKron* 444v. *Cf* »w łoż((ys)k)u leżeć«, »leżeć we wnątrznoci(ach)«, »leżeć w żywocie«.

leżeć czym (2): Iełłliby ręki w niewiałtę w prawić nie mogła/ tedy iako może tę łtronę kthorą dziecię bliżey progu albo fortki leży: ku wyłzciu nawodzić *FalZioł V* 23b. *Cf* *leżeć czym ku czemu*.

leżeć czym ku czemu (1): Grźbietem ku żywotowi/ á vłty ku grźbietowi matczynemu leży: łkucrzywłzy łie w kłębek. *FalZioł V* 15v.

W połączeniu z przydawką orzekającą (3): *PatKaz II* 76v, 80v; Wodka Balfamowa [...] Vrynę pędzi y paniam ich przygody wywodzi/ Theż Łoże w kthorym dziecię leży w żywocie zmarłe. *FalZioł II* 4d.

W porównaniu (1): aby lezał w zyuoczye yey yako w kofzczylele narodzywfy fyą *PatKaz II* 39v.

Zwroty: »w łoż(k)u (a. łożysku) leżeć« (4): *Murm* 62; Podkurzanie gnoiu łępiego/ wywodzi *Secundinę*: to iest łożyfko wktorem dziecię leży w żywocie *FalZioł IV* 27b, II 4d, V 20c.

»na swym miejscu leżeć« (1): *KromRozm III* F7 cf *Szereg*.

peryfr. »[z kim] pod jedną wątrobą leżeć« = być najbliższym spokrewnionym (1): Bo mię dziś w mym nieščześciu y ci odbieżeli/ Ktorzy ze mną pod iedną wątrobą leżeli. *CzahTr* C2.

»leżeć we wnętrzości(ach)« [szyk zmienny] (2): tocz dzyw nath dzyuy yz bog nyegarniony zgromadzył fyą y lezał w yey wnąthrznoščzyach *PatKaz II* 47, 49.

»leżeć w żywocie« = *intra uterum iacere* *Murm* [szyk zmienny] (13): *PatKaz II* 39v [2 r.], 47, 76v, 80v, 83v; A napierwey ktorim obyczaiem płod w żywocie leży/ a wielą błonek bywa obleczon. *FalZioł V* 15v; Ale te paćierze on mawiał liczbą wedle dni onych/ ktorych Pan Kryřtus leżał w żywocie Pánieńřkim *OrzRozm M4*; *ArtKanc* C3v. Cf »w łoż(k)u leżeć«.

Szereg: »stać albo leżeć« (1): każdy członek ná řwym myeyřcu/ řwym řpofobem řtoyąc albo leżąc/ řwego włařnego powinowátřtwá řtrzeże *KromRozm III* F7.

c. O treściach intelektualnych (1) : ktemu waźnieyřzy w they mierze Cicero v mnie/ ktory *perfecto Oratori* (ktoremu *de fundo* częřto mowić/ y pokázác/ iáko gdzie ktory grunt leży/ á około czego iesth rozniczá/ przychodzi) máłowánia nie náznáczył. *GórńDworz* B2v.

d. O więřszych grupach ludzi ruchomych i zorganizowanych (o wojsku i plemionach koczowniczych): być rozłożonym, rozstawionym na powierzchni ziemi (157) :

α. Być rozbitym, rozłożonym obozem, obozować, stacjonować, kwaterować; *castrametari* (a. *castrametatum esse*) *HistAl*, *PolAnt*; *stativa tenere* *Miech*; *residere* [o wodzu] *HistAl*; *manere* *PolAnt* [w tym: z podmiotem w pl a. coll (101), w sg [zwykle 'wódz'] (55)] (156) :

leżeć gdzie [o miejscu rozbicia obozu] (79): Gdzieř przez piętnařcie dni leżąc [ubi *quindecim diebus stativa continuando*] wřzycko okolicźnie řpuřtořzyli *MiechGlab* 14, 6, 56; tamzeřmi y řynřchimy pani v. k. m. vkraynnimy na yedno myeřcze zyechawřchi sye lezely kылka dny oczekawayacz pořlanczow Z oczakowa *LibLeg* 11/107, 11/77v; *HistAl* C8v, H, H7v; *UstPraw* Dv; *RejZwierz* 37v; *BibRadz* 1.Reg 26/5 [2 r.], I 418d *marg*; Prawdá iest/ ále niechay Krol we Lwowie albo w Kámieńcu zawnře przez látho z námi leży *OrzRozm V3*; kiedy drugi raz będą trąbić/ tedy řie ma ruřzyć drugie wořfko ktore będzie leżało od południá *BielKron* 39v, 30v, 85v, 112v, 119v, 125v (28); *Sparserant se toto passim campo*, Po wřziřtkim řie polu rořpořtarli/ y tu y owdźie leżeli. *Mącz* 403d; *HistRzym* 35; *RejZwierc* 60v, 149v, 163; *Eumenes* w Grecyey gdy leżał z wořfkiem przećiw *Antigonowi* wálcząc/ náydowano wiele řiftow w iego wořřcze y przynofřzono mu ie *BielSpr* 46v, 53, 66, 67v, 68v; *KochMon* 25, 29; A (táć) zgromádziłem ie ku rzece/ która wchodzi do Acháwy/ y leżeliřmy tář trzy dni *BudBib* 1.*Esdr* 8/15; *StryjKron* 240, 472, 657, 682, 757; Gdyř w tym mieyřcu leżał Pořel pędki z nowiną do ćiebie przybieżał/ Pewny nieprzyaciéřłki lud opowiadáiąc *KochJez* By, B2v, B3, B4; *KochPam* 83; *ActReg* 48, 56, 171; *SarnStat* 888; *KmitaSpit* C2, C3v. Cf »na granicach leżeć«.

leżeć od czego (z określeniem odległości) [w tym: *elipsa „od czego”* (1)] = *być odległym, oddalonym*; *abesse Mącz*, *Cn*; *dirimi, disiunctum esse, disiungi, distare, distitare, recedere Cn* (5): bo od nas lyezał wwielkich ofśmy mylach na teligoly. *LibLeg* 11/77; *Bidui castra aberant*, *Woyfko leżało na dwu dniu yázdy. Mącz* 24d; *Ne longius a castris triduo absit*, *Aby nie dáley leżał od obzu* [!] yedno přes trzy cugi. *Mącz* 429b; *StryjKron* 772; *Iam leżał wborze dwie mili od Wielunia ActReg* 56.

leżeć jak [o walorach obronnych obozu; w tym: *wyrozumieć a. dowiedzieć się a. wywiedzieć się, jako leży* (5)] (11): *BielKron* 202v, 256v, 327; *Ut situm castrorum cognosceret, Aby wyrozumiał yáko obós leży. Mącz* 397d; [Rzymianie] ofobno kthemu mieli młodzieńce prędkie ná zabiegi/ [...] áby fie też wywiadowali gdzie nieprzyaciół woyfko fwoie położy/ obaczywszy dowiedzieć fie iáko leży *BielSpr* 7; *Darius gdy leżał we złym mieyscu z woyfkiem przeciw Scytom/ obaczył woyfko nierowne przeciw sobie wielkością BielSpr* 45, 7v, 15, 25v [2 r.], 37.

leżeć z kim [= *pod wodzą kogo*] (1): *Drugie woyfko więtfze/ ktorego 50000. leżało z Srebrnym od Orfzy dwie mili/ Filon Kmitá dzifiefzy Woiewodá Smolenki tym fortelem ftrwożył StryjKron* 772.

W połączeniu z przydawką orzekającą (2): *BielSpr* 25v; *Przyszli tegodnia Zołnierze zwielkim durmem* [!] do Hetmana prosząc go aby ie gdzie ruszył żeby tak desides nieleżeli *ActReg* 8.

W przeciwstawieniach: »ciągnąć (2), ruszyć ... leżeć« (3): *Szpiegi máią ze wfzech ftron y Mártálaury/ gdzie leży woyfko nieprzyaciółskie albo ciągnie/ wfzyfthko wiedzą přes nie. BielSpr* 53, 25v; *ActReg* 8.

W porównaniu (1): *Przezfedfzy přes Iordan/ położyli fie w dolney kráinie Iezráel/ á leżeli iáko fzaráncza. BielKron* 50.

W charakterystycznych połączeniach: *leżą ci przeciw tym; leżeć w boru, na gorze, u gory, pod gory, między gorami, przy jezierce, przy rzece, nad rzeką, za rzeką, nie blizu rzeki, pod miastem, w jednym miejscu, w pewnym miejscu, w trudnym (złym) miejscu* (2), *mocno, jako szarańcza; leżeć a czekać, leżeć czekając (oczekawając)* (2).

Frazy: »oboz leży; leżeć obozem, w obozie, z taborem, w taborze« [szyk zmienny] (1; 3 : 1 : 1 : 1): *Leżąc Kocyánder w zyemi Bofeńskiey s taborem fwoim/ oblegli ie Turcy w koło iż im żywności nie mogły przebyć niškąd. BielKron* 191, 202v, 398v; *Mącz* 397d; *BielSpr* 65v; *Y leżeli obozami ci przeciw tym fiedm dni [Et castrametati sunt isti eontra illos septem diebus]. BudBib* 3. *Reg* 20/29; *StryjKron* 657.

»wojsko (a. [ile] wojska), lud, żołnierze (a. żołnierz) leżą(-y); z wojskiem, z ludem leżeć [o wodzu]; wojskiem leżeć« = *castrametari* (a. *castrametatum esse*) *HistAl*, *PolAnt*; *cum exercitu residere HistAl* [szyk zmienny] (22 : 2 : 2; 7 : 7; 4): *BielŻyw* 162; *A gdi fie přes ftrażá dowiedział iż Etius z niewymownym ludem pod gory Korytańskimi leżał czekaiąc go [quod Ethius et innumere gentes in radicibus Alpium operirentur eum], Obrocił fie zafię do Dalmatiey y Hiftriey MiechGlab* 56; *Tegoż czáfu niektory mąż bárzo mocny/ kthoremu imię Amontá kfiążę rycerftwá Dariufowego pod Arabią/ z ręką nieprzyacielską wojskiem leżał [cum manu hostium residebat]. HistAl* C8v, Hv, H7v; *UstPraw* Dv; *RejZwierz* 9; *BibRadz* 1.*Reg* 26/5 [2 r.]; *Nádiefhálfmy ie gdy woyfkiem leżeli/ było ich w poczćie trzydzieści y pięć tyficy Kárawany BielKron* 456, 39v, 112v, 119v, 201v, 227v (17); *HistRzym* 35; *RejZwierc* 163; *Iáko Woyfko ma leżeć z Namioty. BielSpr* 7v, 15, 37, 45v, 46v, 53, 66, 68v; żołnierze

náfzi ná gránicy leżą [*militem nostrum in finibus versari*] *ModrzBaz* 103; *StryjKron* 772; *BielSjem* 32; *KochPam* 83; *GórnRozm* M2; *ActReg* 171; Dan w Kole ná polu tám gdzie Woyłká náfze leżały [*Actum in Colo Campestri stationum exercituum nostrorum*] *JanPrzyw* 11] *SarnStat* 888; *KmitaSpit* C3v.

Zwroty: »na granicach leżeć« = *in finibus versari* *Modrz* [szyk zmienny] (8): *BielKron* 108v, 400v, 402; *Limitanei milites*, Którzy ná gránicách leżą. *Mącz* [194]a; A tak Iuda y brácia iego widząc iŝ fię złego przymnażało á iŝ iuŝ ony woyłká leżą ná gránicach ich [*et exercitus applicabant ad fines eorum* *Vulg*] *BudBib* 1.*Mach* 3/42; *ModrzBaz* 103; *GórnRozm* M2 [2 r.].

»leżeć pod namioty, z namioty, w namiociech« (4 : 1 : 1): Przetoż przyŝedł áŝ ku mieyŝcu gdzie Saul leżał z woyłkiem/ y widział kędy ŝpał Saul/ y Abner ŝyn Nerow [...] Bo Saul ŝpał w obozie/ á lud leżał około niego w namiociech ŝwoich [*et populus erant castrametati per circuitum*]. *BibRadz* 1.*Reg* 26/5; Rzekł/ Arká Boża y pan moy Ioáb także wŝyŝcy Izráelitowie w polu leżą pod namioty ná zyemi/ á iabych miał domá wczefności wżywać nád nie? *BielKron* 70v, 401; *BielSat* Hv; *BielSpr* 7v; *BielSen* 19.

»leżeć w obronie« (1): áby przes to: tak ŝyŝząc nieprzyiáciel mniemiał woyłko leżeć w obronie/ á ŝam w nocy wŝtąpił z ludem. *BielSpr* 45v.

»w polu, polem leżeć« [szyk zmienny] (3 : 1): *TEbańŝki Krol* gdy polem z wielkim ludem leżał/ Przypádłá nań potrzebá/ iŝe precz odbieżał. *RejZwierz* 9; bo leżeli iedni w polu pod namioty drudzy w Kijowie *BielKron* 401, 70v; *ActReg* 168.

»prożno leżeć« (1): Tegoŝ Roku Włádiŝlaw Iágiełło przeciŝ Turkom pięć tyŝięcy iezdnych Polakow/ y Litwy z Ruffakámi ná pomoc Cefárzowi Sigmuntowi poŝłał do Wołoch/ ále záŝ iáko przyŝli tak wyŝli/ gdy Cefarż w Czechách zábáwiony prożno leżał. *StryjKron* 557.

»leżeć na ziemi« [szyk zmienny] (2): Rzekł Vryiaŝ do Dawidá: Archá Boża/ y lud Iŝráelfki y Iudŝki mieŝŝkáią theraz pod namioty/ á Pan moy Ioáb/ tudzieŝ ŝludzy Pána moiego ná ziemi leżą [*super faciem terrae manent*] *Leop* 2.*Reg* 11/11; *BielKron* 70v.

Szereg: »połóżyć ŝię i (a) leżeć« (2): *BielKron* 50; A Litwá fię połóżyli ná Gorách/ y leżeli tám ná ten czás przez wŝytkę Ieŝień. *StryjKron* 682.

W przen (2) :

W porównaniu (1): bo przeto zoŝtáwieni ŝą ci Philistynowie w ziemi ŝercá náŝzego: ábyŝmy niezlenieli/ ále iáko wpolu záwŝdy leżeli *SkarŻyw* 560.

Zwrot: »w polu leżeć« (2): *SkarŻyw* 560; Zwycięŝcy wŝytkich trudnoŝci/ ktorzy ŝpieŝwáć pieŝni wygráneŝ bitwy wáŝzey: wŝpomnić ná nędzne toŝwárzyŝe/ ktorzy ieŝcze w polu ná ŝołdŝie niebeŝpiecznym leżą/ á ná trudnym y ŝtráŝliwym morzu ŝegluią. *SkarKaz* 639b.

aa. *Oblegáć; obsidere Miech, Vulg; oppugnare Mącz* (43) : Mieŝzczánie ráno wyrzeli z muru wielkoŝ mąki/ mniáli áby ŝie to ná długi czás gotowáli leżeć/ poŝáli łáŝki proŝić *BielKron* 301.

leżeć gdzie [*w tym: około czego* (21), *u czego* (6), *pod czym* (4), *przed czym* (1)] (39): tamŝe Tatarzy gdy miaŝto puŝte naleŝli zamek optoczyli/ ale nie długo tham leŝącz [*Et post aliquot dies obsidionem solventes*] odiechali *MiechGlab* 9, 56; *HistAl* B7; *Leop* 4.*Reg* 17/5, 2.*Par* 32/9; *RejFig* Dd7v; A Káldeyčzycy leżeli około miáŝtá [*et Chasdim erant iuxta civitatem per circuitum*]. *BibRadz* *Ier* 52/7; gdy [*Francuski król*] obegnał Pápią [*lege: Pawiją*] przez ŝimę tam leżano *BielKron* 201v; Miáŝto y

zamek Mołkwę oblegli/ [...] by byli iefzcze ze trzy dni leżeli około Mołkwy/ poddali by fie byli *BielKron* 439v, 69v, 89, 104, 104v, 106v (26); *Mącz* 330b; *RejZwierc* 45, 163v; *StryjKron* 502, 637, 647.

W połączeniach szeregowych (2): A potym gdy fie mu śprzeciwił Ozee/ prosiwłszy k łobie krolá Egipłkiego ná pomoc Sálmánázár/ przyciągnął do Sámáryey/ obległ miásto/ leżał około niego trzy látá. A gdy iá głodem ściłnął/ łáčno iá otrzymał. *BielKron* 89, 257.

W charakterystycznych połączeniach: leżeć około miast(eczk)a (9), *pod miastem* (2), *przed miastem, około zamku, pod zamkiem* (2).

Fraza: »wojsko leży; z wojskiem, z zastępem leżeć« = *cum exercitu obsidere* *Vulg* [szyk zmienny] (4; 2 : 1): odzierzawłszy włzytkę Syriá przyciechał y rozbił namioty nád miástem Tyr/ gdzie tám Alexander z załtępem śwym leżąc [ubi Alexander cum exercitu commorans] wiele nieprześpieczności pożył/ bowiem było miáłtho bárzo twárde/ ták w ogárnieniu morskim iáko y w mocnym budowaniu *HistAl* B7; *Leop* 2.Par 32/9; A gdy thám [pod Jeruzalem] Dawid leżał z woýłkiem swoim/ wzywał miásto niższe przez wydanie Ornán Iebuzá *BielKron* 69v, 104v, 106v, 380v, 457v.

Zwrot: »prześpiecznie leżeć« (1): Sendywoy Swidwá [...] máiąc s łobá trzy stá ludzi z włóczniámi y s kulámi/ rzucił fie ná woýłko Domárátwo to kóre prześpiecznie v Poznáníá leżało ráno poki iefzcze leżeli/ niżli fie vbráli *BielKron* 380v.

Szeregi: »oblec, (i) leżeć« (2): Pod tym Cefárzem Sáráceni oblegli Konftántynopole y leżeli v niego ósm lat *BielKron* 167v, 109v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»położyć się, leżeć« (1): A gdy Amurat przyciągnął z łynem Machomethem/ wielki łtrách okazowali włzythkiey Albániey/ położyli fie w koło Kroiey/ leżeli ná dwie mili ze włzech łtron *BielKron* 249v.

»przyciągnąć, (i) leżeć; przyciągnąwszy leżeć« (2; 1): tam czo naznamienitłze miałta zburzywłszy przy morzu Adriaticłkim przyciągnął ku Akwilei j leżał około niey przez trzy lata [ad Aquilegiam venit et per triennium obsedit]. *MiechGlab* 56; Z iezdził pothym y zdobywał włłytkę ziemię iego/ potym przyciągnąwłszy do Sámárieý/ leżał v niey trzy láthá [ascendens Samariam obsedit eam tribus annis]. *Leop* 4.Reg 17/5; *BielKron* 298v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

β. *Być uszykowanym [jak]* (1) : Iełth tedy wielki pożytek włzem ludziom Rycerłkim tak iezdnym iáko piełzym/ częłto wyiełdżáiąc ná plác ku ćwiczeniu áby miał zwyczaj dobry á wiedział [...] iáko wielkie czoło ná dłuż/ iáko też we łrzodek leży/ iáko cał łzykowan/ iáki lud ná przodku álbo ná calu *BielSpr* 8v.

e. *O narodach: zamieszkiwać; situm esse* *Mącz* [gdzie] (6) : drudzy też [Tatarzy] po polach Sarmatieý Europłkieý leżąc przy Białym iezierze y przy morzu pontłkim, aż do Białego grodu trzymaią. *MiechGlab* 72; A narodowie oneý ziemié/ kthorzy leżeli nád themi ci [incumbentes his] co łą w żydowłtwie/ y podnołłąc im budowanie/ á załogi czyniąc/ y lud ná nie przywodząc/ bronili im budować *Leop* 3.Esdr 5/72; *BielKron* 337v; *Mącz* 397c.

leżeć między czym (1): Między ktolemi ty narody náłzego ięzyká leżą *BielKron* 338.

W połączeniu z określeniem strony świata i dodatkowego obiektu geograficznego (1): Y poráził Fud y Lud/ y poborzył włzytki ludzi z Kafes y z Izmáel ktorzy leżą ku pułczy ku południu od

Cheleyczykow [*qui erant contra faciem deserti et ad austrum terrae Cellon Vulg*]. *BibRadz* *Iudith* 2/12[13].

f. O obiektach geograficznych (najczęściej określa położenie geograficzne i topograficzne), gospodarczych, astronomicznych, geometrycznych itp.: być położonym, rozciągnąć się; stać; zawierać się; *situm esse Mącz*, *Vulg*, *Modrz*, *Cn*; *esse Miech*, *Vulg*, *PolAnt*; *positum esse Vulg* [gdzie] (257) : *ZapWar* 1523 nr 2191, 1542 nr 2450, 1545 nr 2627, [1547] nr 2652, 1548 nr 2667, 2668, 1553 nr 2685; *Murm* 30; *MiechGlab* *7v, *8, **5v, 1, 74; *ComCrac* 19; POtem poźedł Iefus za morze Galileifkié/ Któré leży pod miałtem Tiberias rzeczonem *MurzNT Ioann* 6/1; *Leop Num* 22/1, *Ios* 12/2, 9, *Ez* 27/3; *UstPraw* E2v; *BibRadz* *Gen* 14/15, *Iudic* 18/28, I 253c marg, 418c marg, *Iudith* 2/10[12], 3/12; gdyż to [przedmieście] w dobrej obronie zá ieżiorem y wály od nieprzyiaćielá leży *BielKron* 316, 8v, 9, 75v, 159v, 193 (48); Euboea, insula in mari AEgeo, Teras Nigropontem zowá/ przy którey wyłpie máły łtrumień morzá od Mácedoniei odtrącony leży. *Mącz* 109a; Compestella, Gdzie świętego Iákubá grób powiedáya leži. *Mącz* 142b, 2c, 20d, 30d, 32d, 55a [2 r.] (23); Wiedz záifłá rzecz/ że niektorego kłałztoru opát ktory przy morzu leży/ ten mie wychował *HistRzym* 37; *BielSat* M4v; *KwiatOpis* A4v, Bv, C3; *BietSpr* 58v [2 r.]; A ták krol Ptolemeus/ pobrawłszy miáłtá leżące nád morzem áfz do Seleukyiei/ ktore téfz fámo leży nád morzem [*usque Seleuciam maritimam Vulg*] zle myłłł przeciw Alexándrowi. *BudBib* 1.*Mach* 11/8, 1.*Par* 4/33; *ModrzBaz* 91; *SkarJedn* 173; Ogrod ktory liezy ku łzydlicom, dzieći pierwłze trzymaia. *ZapKóścier* 1580/7, 1581/17v, 1582/27v, 1586/68v; *StryjKron* 11, 16, 26, 46 marg, 51, 582; *KochJez* B2v; *KochFr* 52; *KlonŻal* A3v; IAKokolwiek dáleko Andromedá leży: Przedsię zá nią Wieloryb niewłściagniony bieży *KochPhaen* 14, 12; *BielSjem* 35; *Calep* 198a, 551b, [834]a, 1016b; Pálcem łkázuiąc/ gđzie Troia ležálá *GórnTroas* 68; POd Párnázem/ gđzie łtrumień łlawnéy wody bieży/ Łaká práwie ná zachód pochodziłta leży *KochFrag* 28; infza byłá ziemiá Itálłka, infza Látinłka: *Italia* bowiem powyłz ku morzu Adriátckiemu ležálá *JanNKar* B4v; Włzákże té zamki łzlachćicóm obywatélóm kráiów tych/ gđzie té zamki ležą/ złéconé y dawáne byđz máia *SarnStat* 26; Kommiłsarze onéy ziemie y powiału/ w którym dobrá ku rozgrńniczeniu ležą [*in quibus bona limitanda consistunt JanStat* 404]/ [...] náznáczymy/ y náznáczyć będą powinni. *SarnStat* 235, 450, 474, 839, 847, 934 (14); *CiekPotr* 3; *KlonFlis* H.

leżeć na czym (31): *ZapWar* 1534 nr 2360; Iákożeł zginęło ktore leżyłz ná morzu [*quae habitas in mari*]/ miáłto známienite [tj. *Tyr*] *Leop Ez* 26/17, *Ios* 24/30, *Tob* 5/8, 1. *Mach* 5/46, *Matth* 5/14; *RejFig* Cc4v; ziecháli łie do Prycyey miáłłhá/ kthore leży ná grńnicy Czelkiey *BielKron* 228v; To miáłto [*Fryburg*] ná łkálách y miedzy łkálami leży *BielKron* 282v, 236v, 237, 242, 248v, 265 (16); Acrocorinthus, Góra ná któréy miáłto Korinth leży. *Mącz* 2d, 209d; *KwiatOpis* A4v; *ZapKóścier* 1584/44, 1586/65; Ku téy gwiaždzie/ trzy drugié koniowi naležą: Któré ná iego bokach człérmi kąty ležą *KochPhaen* 8; *KlonFlis* Dv, Gv.

leżeć miedzy czym, miedzy kim (a (i) (miedzy) czym) (35): Ten wyłep Taurika lezy miedzi Białym ieziorem [*Est autem Tauricena insula inter paludes Meotidas*] maiać na dłužą dwadziefcia y człirzy mil á na łzyrzą pięłthnáfcie *MiechGlab* 70; Iuž tu przypomina wojny miedzy Krolmi Egipłłkiemi y Syryiłłkami/ miedzy ktoremi leży ziemiá Zyđowłłka. *BibRadz* I 453d marg; *BielKron* 124, 268, 273, 278, 385 (9); mare AEgeum, Morze ktore miedzy Greciya y Afiiya leży. *Mącz* 4a, 161b [2 r.], 178a,

368c, 429d; Kąt albo *Angulus* ieden ieft/ który między dwiema liniami prostymi leży. *GrzepGeom* C3, C3, E2v, Gv, G3v [2 r.], G4; *KwiatOpis* A4, A4v, B, C; *ZapKościer* 1579/1v, 3, 3v, 1580/4, 11v, 1581/21; *StryjKron* 395.

leżeć czym (3): Tha [ruska ziemia] bokiem od wchodu łoncza leży przy rzecze Tanais y przy białem iezierze [*Latus eius orientale adiacet flumini Tanai et paludibus Meotidis*] *MiechGlab* 76; *KochPhaen* 8. Cf *leżeć* czym ku czemu.

leżeć czym ku czemu (1): Ieft to miałtho [Konstantynopol] na trzy grani dwiema kątom nad morzem, a trzecim ku polu leży [*duobus angulis mari adiacens, tercio campos perspectans*] *MiechGlab* 69.

leżeć od czego a. niżej czego (z określeniem odległości) = być odległym, oddalonym; *abesse* *Mącz*, Cn; *distare* *Modrz*, Cn; *dirimi*, *disiunctum esse*, *disiungi*, *distitare*, *recedere* Cn (17): Károlufowi poślowie przyecháli do Mogunciey która leży pięć mil od Fránkfortu *BielKron* 194v, 227, 267, 430v, 431 [2 r.], 432 (13); Bidui spacio abest abeo, Przes dwa cugi leży od niego. *Mącz* 429b; *KwiatOpis* B4; *ModrzBaz* 93; *StryjKron* 395.

W połączeniu z określeniem strony świata i niekiedy dodatkowego obiektu geograficznego (28): Zafie ku zachodu leży Podolŕka ziemia [*Sequitur Podolia ad occasum*]/ Mołdawŕkiej y Wałafkiej ziemi ku południu pograniczna. *MiechGlab* 77, 49; *LubPs* N; *Leop los* 18/16, 24/30; *KochZuz* A2; *BibRadz Judith* 2/14[15]; Scytia leży w zimnym a niepogodnym kráiu ná pułnocy *BielKron* 8v; Wtora część fwiátá ieft Afryká álbo Libia po Grecku/ od nas ná południe leży *BielKron* 269v, 9, 26v, 263v, 264, 268v (17); Spectat orientem/ Ná wchód słóncá leży. *Mącz* 405a, 76c, 405a; owaby iákożkolwiek mogli przepráwiwŕzy fię do Pheniki/ zimowác/ v portu Kretŕskiego ktory leży ku południowi y zachodu [*portum Cretae respicientem ad africanum et ad corum*] *WujNT Act* 27/12.

W połączeniu z określeniem strony świata i drugiego obiektu geograficznego stanowiącego granicę danego terytorium (4): *MiechGlab* 76; Tranfálpiná Gálbá [*lege*: Galija] álbo Fráncia ktora około gor Alpes ku wchodu leży [= wschodnią granicą Francji są Alpy] *BielKron* 280v, 290; *KwiatOpis* B3.

Zwroty: »gruntem leżeć« (1): a ten dom Gruntem leży na norczye *ZapKościer* 1584/44.

»leżeć [w tym: od czego do czego (1), między czym a czym (1)] w puł drogi« [szyk zmienny] (2): Tolsburg. Zamek nád odnogą wylzey pomienioną: a práwie wpuł drogi między Nerwą miáŕtem a Rewlem leży. *KwiatOpis* A4v; *CzahTr* Hv.

W przen [na czym] (1) : názywáiác nas nieŕlufnie (ále podobno z niewiádomości) Nowokrzczeńcámi/ przypifuiác nam to żebyfmy gdzie y iáko mogác z zwierzchności fię wybijáli/ a do ŕiebie iá/ ábo zborku fwego przyciągáli/ by teŕ on gdzie y na piędzi we trzcinnie leżał. *CzechEp* 383.

g. *Żyć, trwac w jakimś stanie* [w tym: w czym (82)] (83) :

W porównaniu (1): Przemierzły chłópie/ myślác o tym złoćie/ Leżyfz w fráfunku / by ŕwiniá we błoćie. *PudłFr* 10.

Zwroty: »leżeć w frasunku, rozpaczy, smutku« [szyk zmienny] (1 : 1 : 1): *RejKup* p2v; Ba weirzy nanie/ w iakiemci ŕmutku leżá *MurzHist* N; *PudłFr* 10.

»pod zasłoną [czego] leżeć« = być pod czyjś opieką (1): Mądrość z imieniem dzyedzicznym dobra ieft/ y więcey pożyteczna pátrzącym ná ŕłóńce. Abowiem kto poŕpołu pod zasłoną (álbo obroną)

mądrości y pieniędzy będzie leżał/ ma pierwsze miejsce náuká/ przeto iż mądrość dawa żywot swoim dziedzicom. *BielKron* 80v.

α. *Ustawicznie źle czynić, popełniać złe uczynki* [w tym: w połączeniu z przysłówkiem oznaczającym długotrwałość, ustawiczność, upór (13)] (77) : *KrowObr* 186v; [*Pan*] Czeká aby sie vznáł á żáłował thego/ Iż tak márnie obraził Páná tak dobrego. A ieśliże nic niedba á twárdo w tym leży/ Iuż też on ma fwą strzelbę co ná takie mierzy. *RejWiz* 130v; *RejPos* 120, [278]; *RejPosWstaw* [110³]; Zayrzeli wam Grekowie ięzyká swego/ nie podáli wam Szkół Greckich/ podobno byście byli w odłzczępieśtwie [!] ich długo nie leżeli *SkarJedn* 361; *SkarŻyw* 168; *SarnStat* 165.

W połączeniu z przydawką orzekającą (2): *RejPs* 76v; Potym zeymie odzienie swe/ to ieft cnoty ktore przyjął ná krzcie á tak nági á nędzny leży w próżnościach swieckich. *HistRzym* 47.

W przeciwstawieniach: »ocucić się, powstać, przestać, wydzwignąć ... leżeć« (3): *GórnDworz* Gg5; Ocuće sie tedy nędzniku ocuć/ á niechciey więcey leżeć thák wtey niedbáłości swoiey/ ále powstáwłszy co narychley ku Pánu temu swoiemu *RejPos* 180; Chrześcijánka/ grzechu prześcát: Dyabelka/ w grzechu leżeć. *LatHar* 137.

W porównaniach (16): *RejPs* 96; Grzełá przeciw panu Bogu/ ktorzy w cielesnym grzechu leżą iako swinia wblocie *SeklKat* K3v, K4v; Znayacz twą wielką Wielmożność Aby miał mieć yąką godność Albo czo załłużyć sobie Liezacz w grzechach yako w Grobie *RejKup* dd7v; *BielKom* Fv; *LubPs* Q marg; *RejWiz* 138; *RejAp* 178v; Káždy człowiek iako ranny leży/ przy drodze w grzechu swoim. *RejPos* 210 marg, 74 [2 r.], 81, 106, 162, 226v, 309v.

W charakterystycznych połączeniach: w cudzołóstwach leżeć, w gamractwach, w kacerstwie, w krnąbrności(ach) (2), w krzywdach ludzkich, w nakażeniu, w niedbáłości(ach) (2), w niedowiarstwie, w nienawiściach, w obżarstwach, w odszczepieństwie, w próżnościach swieckich, w przygodach, w uporzech, we wszetecznych sprawach, w złych obyczajach; bez pokuty leżeć, bez uporu; długo leżeć, głęboko, krnąbrnie, nieuprzejmie, niewiadomie, upornie (3), ustawicznie (4), na wieki, zawždy; leżeć jako (by) wieprz (świnia) w barlogu (2), jako (świnia) w błocie (po uszy) (5), jako ranny przy drodze, jako w grobie, jako na śmiertelnej pościeli, jako w ziemi zagrzebiony; leżeć jako poganin (2), jako zwierzęta.

Zwroty: »w błędzie leżeć« (3): *BielKron* 234; *BudNT* przedm c2v; W czym potrzebá ná fię pierwey weyźrzeć/ ieśli ty łam w takim błędzie y grzechu nie leżyłz. *SkarKaz* 279a.

»w błocie leżeć« (3): *KrowObr* 61; ábo żeby then miał porządek czynić/ kto łam nie rządny: álbo w błocie kto leży/ żeby miał drugiego wydzwignąć fniego. *GórnDworz* Gg5; *SkarŻyw* 598.

»(głęboko) w grzechu, w głębokości grzechow leżeć« = *vivere vitam sceleratam* *Calag* [szyk zmienny] (39 : 1): *RejPs* 96; *SeklKat* K3v, K4v; *RejKup* n2, f2v, dd7v; *MurzHist* L2; *KrowObr* 62v; *Mqcz* 398c; zá grzech twoy w ktorim vpornie leżyłz/ iuż będzie zátwárdzono sumnienie twoie *RejAp* 31v; moc boża/ nie będzie przebywála łobą/ iako długo leżeć będziełz w grzechách. *HistRzym* 48, 65v, 120; Coż my tedy rzeczymy nędzni pogáni á nędzni iáwnogrzełznicy/ ktorzy vftáwicznie leżymy w grzechu *RejPos* 74, 74, 81, 176, 210 marg; *WujJud* 83; *Calag* 301a; Bo bárziey ten grzełszy/ ktory wiadomie wżłym sumnieniu/ y z vporu hárdego złe czyni: niżli ten/ ktory nie wiadomie w błędnym sumnieniu y bez vporu w grzechu leży. *SkarŻyw* 79, 80, 88, 168, 294, 310 (9); *CzechEp* 206; *ReszHoz* 129v; *LatHar* 137, 170 marg, 567; Tákże wżyfcy Apóstátowie Zakonni w Królestwie

nálzym [...] miełzkaiący/ áby dłużéy w tym grzéchu nie leżeli [*ne diutius in suis peccatis tollerentur JanStat* 850] *SarnStat* 1074 [*idem*] 1113; *SkarKaz* 82a, 279a, b; *SkarKazSej* 661a. [*Cf* **1.a. Przen a**)].

»leżeć w nałogu« (2): *BielKom* Fv; Káždemu tákiemu człowiekowi/ który iuż zapomniawšy káždego nápomínania Páńfkiego [...] / iedno tak leży iáko fwiniá we błocie w onych nałogoch swoich/ á w onych rołkołzách swiátá tego/ iuż takowemu iest trudniejszy vznanie iego/ á iest obciążliwze ferce iego *RejPos* 162.

»leżeć w rozkoszach« [*szyk zmienny*] (2): *RejPos* 162; W rołkołzách leżą/ ná to fye podáli/ By ieno woli fwéy dofyć dżiałáli. *KochPs* 107.

»w upadkoch leżeć« (2): *RejPs* 76v; A tak tu może być wielka pociechá tym/ którzy ábo w vpadkoch/ ábo w przygodach leżą *RejPos* 74.

»w występku leżeć« (1): Ktorzy fą prefbitery ftáršy/ y kxięža inni kościelni/ ktorzyby w występku nietzyłtości leżeli/ zákázuiemy im [...] w chodzenie do kościoła *KrowObr* 234v.

»w zbytkach leżeć« (1): tákiez ine duchowieńŧtwo w nádzieię wolności ktore máią/ vrzędowi fwemu nieczynią dofyć w zbytkách leżą *BielKron* 204v.

»leżeć w złości(ach), w złościwych sprawach, w złych uczynkach« = *haerere in iniquitatibus Mącz* [*szyk zmienny*] (11 : 2 : 1): *RejWiz* 138; *BibRadz* I 381b marg; *Mącz* 152a; Bo on iest tak miłofierny/ iż y onego ktorego odrzucił od siebie/ prze złościwe ŧprawy iego/ który iuż leży iáko pogánin w złościwych ŧprawach swoich/ tknie go z miłofierdzia fwego *RejPos* 74, 74, 106, 109v, 226v, 308v, 309v; *CzechRozm* 223v; *SkarŻyw* 80; Iż/ ponieważ nie wierząc: k te^{mv} w złościách leżąc: z tym fię swiátem rołtali *CzechEp* 325; *SkarKaz* 82a.

Szereg: »leżeć a kochać się« (1): A což ty chcéłz vczyńić nędzny Apoŧtole/ któryś dáleko od ogroycá ie^{go}/ który leżyłz nie ná kámieniu á nie na twárdey zyemi/ iáko oni nędzni Apoŧtołowie leżeli: który leżyłz á kochałz fię w obfitołciach swoich. *RejPos* 104v.

β. *Zwlekać, zaniedbywać czynności prawnej* [*w czym*] (2) : Włzákże też to bywa na łáŧce zwierzchniego Páná/ iże powołány po czáŧye námienionym może być przywrocony ku práwu fwoiemu/ y wyzwolić fye od onego powołania. [...] Ale to iuż potćiwolci iego bęđzie ŧzkodziło/ przeztho iż ono powołanie thák długo ćierpiał/ á niewyzwolił fye s niego. Bo tym vkazał wzgárdę przeciw Krolowi álbo fwemu Sędziemu zwierzehniemu/ iż tak długo wtym leżał *GroicPorz* o3; WYWOLANY *ciuiliter*, *Conuictum* ieno tráci: ále máiętności y czći nie tráci. A włzákoż iefli w tym niedbále leży przez ósm miešięcy, tedy Detruzia bywa: y roście ztąd *ex ciuili in criminalem*. *SarnStat* 549.

h. *Być usytuowanym w czasie, przypadać w jakimś terminie* (1) :

leżeć z czym = *rozpoczynać jakiś okres* (1): Klimunt z Zimą v nas leży *LatHar* ++7.

3. *Charakteryzować się jakąś cechą lub stanem, być jakimś (o ziemi lub stałych obiektach na niej się znajdujących)* (18) :

leżeć na co = *mieć jakiś kształt* (1): A miáłto ná cztery węgly leży [*quadrangularis sita est*]. *BudNT* *Apoc* 21/16.

leżeć między czym = *być czymś pokrytym* (1): Których ziemią leży między śmolnymi bryłami/ y między kupami popiołów [*terra iacet in piceis glebis et adgeribus cinerum Vulg*] *BudBib* 4. *Esdr* 2/9. [Cf **2.g.**].

leżeć jak (6): bo pierwey ledá iáko kędy kto chciał budował fie/ á łtąd nierządnie vlice y rynek leżeli w łobie *BielKron* 363. Cf »płonno leżeć«, »pusto leżeć«, »szeroko leżeć«.

W połączeniu z przydawką orzekającą (5): Leżą łąki po swoich kwiatkach owdowiałe *WitośLut* A5v; Iuż moiá ziemiá leży dawno nie orána *KmitaSpit* B3. Cf, »pusty, spustoszony leżeć«.

Zwroty: »odłogiem leżeć« [szyk zmienny] (3): *Mącz* 251d, 372a; Iuż fię bawi frántośtwem y swoim náłogiem Kárczemnym; rola będzie leżała odłogiem. *KlonWor* 41.

»płonno leżeć« (1): Nihil est damnosius deserto agro, Nic nie yeśt škodliwšzego yáko rolą płonno leżeć. *Mącz* 77d.

»pusto, pusty, spustoszony leżeć« = *squalere, vacare* *Mącz* [szyk zmienny] (3 : 2 : 1): *Mącz* 356b, 411b, 472a [2 r.]; +.1. Lais. Zamek. 2. Operpal. Krolá I. M. Polśkiego Lud wypalił. Puśto leży. *KwiatOpis* B2; ziemiá łpuśtośzona Podolśka leży *KochPieś* 37.

»szeroko leżeć« (1): Late patet, Szeroko leży [!]/ Szeroko fie rościąga. *Mącz* 185c.

W przen (2) :

Zwroty: »leżeć odłogiem« (1): PHilozophi ktorzy fie/ rozumem paráli/ Wolność nád wśzytki łkárby/ s cnotą obieráli. Lecz gdy fie to zábawi/ nietrefnym náłogiem/ Iáko ná płoney roli/ ták leży odłogiem. *RejZwierz* 50v.

»płono leżeć« (1): Tákże też iáko rydlem/ rułzay przyrodzenia/ A dodaý mu ze cnoty/ wdzyęcznego nafienia. Niech ták płono nie leży/ by Lopian s Pokrzywą/ Miałci márníe zágłufzyć/ náture cnotliwą. *RejZwierz* 138v.

4. Być ocenianym, traktowanym (2) :

leżeć pod czym (1): NA vmysle prawdziwé bogáctwá zależą/ Pod nim śróbro/ y złoto/ y pieniądze leżą. *KochFr* 20.

Zwrot: »leżeć [jakim] obyczajem« (1): á tak Miedz była nadrośfza, á złoto j řrebro dla niepožitku zamatano, Ale teraz obyczaiem przeciwnym leży miedz, á złoto w wielkiey czci y w wadze. *FalZioł* IV 52b.

5. *Zajmować się czymś z dużym zaangażowaniem, czemuś się poświęcać, ślęczyć nad czymś; incumbere, (mente et animo) insistere, invigilare, operam dare, persequi, studere, vacare, (saepe et multum) versari* *Mącz*, *Cn*; *assidere, assiduum esse, evolvere* *Mącz*; *agere, colere, conferre operam, otium dare, deditum esse, exercere, facere, factitare, haerere, impendere curam a. operam a. tempus, immorari, indulgere, inhaerere, laborare, multum esse, operari, pertractare, ponere operam a. studium, profiteri, tractare* *Cn* (18) :

leżeć nad czym (11): *Persequi artem aliquam*, Bawić fie około którey nauki/ leżec nad nią. *Mącz* 385d; *Mente et animo insistere in rem aliquam*, Leżeć nád czym/ vdác fie ná co ze wśzytkim vmyslem łwym. *Mącz* 397a, 248a, 397a, 423b, 471d; Ale kto vřtáwicznie leży nád liczmany *KochFr* 20. Cf »nad księgami leżeć«.

leżeć na czym (6): In hac causa saepe et multum versatur, Vítáwicznie bez przeřtáunku ná tey ípráwie leży. *Mącz* 364a, [18]a, 496b, 507a; *RejPos* 351. Cf »długo na jednej rzeczy leżeć«.

leżeć w czym (1): Ia tego dworzáninowi nie bronię: ále niechczę áby thák w tym wízytek leżał *GórńDworz* M4.

W połączeniu z przysłówkami i wyrażeniami w funkcji przysłówków oznaczającymi *długotrwałość, ustawiczność, wielą zaangażowanie* (9): *BielKom* A2v; Assiduus est in praeliis, Zawszy ná walce leży wítáwicznie walczy. *Mącz* [18]a; Totius corporis nixu in id quod semel invasit incumbit, Czego íe ras podeymie nád tym ze wíziłtkiemi síłami leži. *Mącz* 248a, 364a, 378d; *GórńDworz* M4; *KochFr* 20; *RejPos* 351. Cf »długo na jednej rzeczy leżeć«.

W porównaniu (1): Tákże theż y my vczyńmy nędzni Zácheuřzowie/ kthorzy wítáwicznie iáko iáwnogrzelznicy leżemy ná tym nędznym mycie/ á ná íprořnych á rozmáitych háńdloch fwiátá *RejPos* 351.

W charakterystycznych połączeniach: *leżeć na czytaniu, nad liczmany, na sprawie, na walce; bez przestanku leżeć, ustawicznie* (5), *wszytek, wszystko, ze wszystkimi síłami, zawsze*.

Zwroty: »długo na jednej rzeczy leżeć« (1): Contextu longiore loqui, Długo íe yedney rzeczy trzymáć/ długo ná yedney rzeczy leżeć. *Mącz* 453c.

»nad księgami leżeć« = *assidere librum a. libris* *Mącz* [szyk zmienny] (4): Wízytko nád kfięgámi leżyřz/ Do roboty nie dobyżyřz *BielKom* A2v; *Mącz* 378d [2 r.]; *RejPos* 209v.

6. W utartych strukturach składniowych i połączeniach frazeologicznych (32) :

leżeć na kim jak = jakoś na kimś wyglądać (o strojach) (2): *GórńDworz* L8; Albo íefli iáko pięknie ná nim ízátá leży/ tedy tákże drugiemu řzepce: á prawdá iř práwy Hířzpan. *RejZwierc* 50v.

Frazy: »co [w kim] leży« = *jaki kto jest naprawdę* (5): Domi inspicere aliquem, Poznáć kogo yáko ma być co w kim leży. *Mącz* 94b, 165c, 405c, 406a, 435b.

»[na kim] wszystka nadzieja, pořlednia uciecha leży [= *jest pokładana*]« [szyk zmienny] (2): Przyiáćiele mili/ wam wíęcey wierzę niż komu ná íwiećie/ poruczám to wam dziećię/ ná nimże leży ma pořlednia vćiechá. *HistRzym* 18; Tárřia corká twa ná kthorey wízyřtká nářzá náđzieiá leżałá: vmárlá íeft. *HistRzym* 21v.

a. W strukturach mających znaczenie czasowników prefiksalnych: *zależeć, należeć, podlegać, polegać* (16) :

α. Z podmiotem gramatycznym (14) :

αα. Z podmiotem nieosobowym (13) :

leżeć na kim, na czym (10): Columen familiae, Podpora rzeczy domowej/ to yeřt ná kiem gořpodářřtwo leży. *Mącz* 60c; Si mihi esset integrum, Bymi íe godziło/ álbo by tá rzecz ná mnie leżałá. *Mącz* 171d; Quasi de verbo non de re laboretur, Iákoby to ná słowiech á nie ná rzeczi leżało. *Mącz* 181a, 73c, 220b; *CzechEp* 407.

~ Frazy: »wiele leży na tym« = *permagni interest, plurimum momenti in hoc positum est* *Mącz* [szyk zmienny] (2): Plurimum momenti in hoc positum est ad omnia, Wiele ná tym leży. *Mącz* 230b, 430a.

»wszystko leży« (2): In uno praelio omnis fortuna Reipub. disceptat, Ná yedney bitwie wíziłtká fortuna rzeczy nářzey pořpolitey leży. *Mącz* 90a, 485d. ~

leżeć pod kim (1): dziś [Recyję] Bawarską ziemią zową iż pod Bawarskiemi Xiążętami málem wietřza część yey leży *Mqcz* 355b.

leżeć w czym (2): Ale áby wolno zăwždy było ták Polakowi w Litwie/ iáko y Litwinowi w Polfcze káżdym łufznym obyczáiem dořtáwác imieniá/ y dźierzéc ie wedle Práwa: w ktorym leży ono Imięnié. *SarnStat* 1014 [*idem*] [1023].

ββ. *Z podmiotem osobowym [na czym]* (1) : Tu me ad verbum vocas? non ante venio quam recusaro, Ty mię ku słownemu á zwierzchno rozumnemu textu ku rozmowie wzywafz/ álbo ty chćeřz ábyřmy tilko ná zwierzchnym wyrozumieniu textu leżeli *Mqcz* 504b.

β. *Z podmiotem logicznym* (2) :

leżeć na czym (1): Quid interfuit utrum hoc decerneres, Co ná tym leżało? *Mqcz* 430a.

leżeć komu o co (1): Ci zăř ktorym o duřze i řwóie i owieczek im poruczonych nie twardo leżało/ ale tilko o řwe pożytki řtali *MurzHist* Cv.

b. *W zwrotach oznaczających ‘być stale w polu uwagi’* (7) :

W połączeniu z przysłówkami oznaczającymi ustawiczość (2): Agito. Vřtawicznie czynię/ Myřlę zăwždy o tym/ zăwždy mi to ná myřli leży. *Mqcz* 6b; Observari [!] dicitur res, Vřtawicznie ná vmyřle leżeć/ álbo w głowiefie wić/ motác. *Mqcz* 488b.

Zwroty: »leżeć w oczach, na oczu« = *inhaerere oculis, oculis obversari, ante oculos versari* *Mqcz* [szyk zmienny] (2 : 1): Inhaeret oculis memoria imaginis, Plecie mi řie w oczách xtałt obrázu álbo leży mi w oczách. *Mqcz* 152b, 488b [2 r.].

»na sercu, w sercu leżeć« (2): Peragraré per animos hominum per translationem, Wywiedźiec řie co ludzióm ná řercu leży. *Mqcz* 290c; Ale pátrřz/ owo Pirrhus rozgniewány bieży/ Srogiégo cóř (z twarzy znác) w iégo řercu leży. *GórnTroas* 66.

»na umyřle, na myřli leżeć« (3): Candinae [!] cladis memoria, non animis modo, sed prope oculis obversatur, Pámiątká káudińskiey porażki nie tilko ná vmiřle ále málem ná oczu leży/ málem řie przed oczymá plecie. *Mqcz* 488b, 6b, 488b.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (5) : l láfka leży/ liřty/ liřzka *MurzOrt* B2v; Iaceo, Lezę. *Mqcz* 161b; *Calep* 496a.

Zwroty: »w ciemnościach leżeć« (1): Iacere in tenebris, W ciemnościách leżeć/ to yeřt/ nie być ná yáwie. *Mqcz* 446a.

»leżeć pusto« (1): Vacare, Być próřen/ próřnym/ nie mieć nic ná łobie/ leżęc puřto. *Mqcz* 472a.

*** *Dubium* (1) : Wierę řnadz nářfe wierdunki Idą teř czáfem ná trunki Abowiem wto trudno vkroćić Aby niemiał w ptaki wřkoczyć A zwałřczá gdy krotko leżá Ty iuř nigdziey nie zăbieżá *RejRozpr* E.

Formacje współrdzenne cf LEC.

Cf **LEŻĄCY, LEŻENIE**